

SITRA

Kestämätön käy kalliiksi

10 teesiä kestäväään talouteen

Kestämätön käy kalliiksi

---

10 teesiä kestävään talouteen

© Sitra ja tekijät 2013

Kansikuva: Kalle Nieminen, Sitra

ISBN 978-951-563-858-8 (nid.)

ISBN 978-951-563-857-1 (PDF)

ISBN 978-951-563-859-5 (PDF, English edition)

www.sitra.fi

Erweko, Helsinki 2013

Julkaisua koskevat tiedustelut:
julkaisut@sitra.fi

Sisältö

Esipuhe	5
10 teesiä kestäväään talouteen	
1 Toimettomuus maksaa	6
2 Talous palvelemaan hyvinvointia	8
3 Hyvinvointiyhteiskunta etsii itseään	10
4 Hyvä työ, parempi mieli	12
5 Rahoitusjärjestelmä lähemmäs ihmistä	14
6 Luonnontalous arvoonsa	16
7 Yksilöitä ja yhteisiä päätöksiä – kaikkia tarvitaan	18
8 Kasvuriippuvuudelle vaihtoehtoja	22
9 Avoimuus vie parhaisiin ratkaisuihin	24
10 Isot muutokset ovat mahdollisia	26
Sitran Kestävä talous -foorumin osallistujat ja mahdollistajat	28

Huono uutinen on tämä: elämme ihmisten dominoimalla planeetalla asettaen ennennäkemättömiä paineita Maan ekosysteemille.

Mutta kenties yllättäen, se on myös hyvä uutinen. Olemme ensimmäinen sukupolvi, joka tieteen ansiosta on tulossa tietoiseksi siitä, että aliarvioimme Maan kyvyn ja vakauden ylläpitää ihmiskunnan kehitystä.

Tämä on hyvä uutinen myös siksi, että toimettomuus ei ole vaihtoehto. Kohtaamamme planetaariset uhat ovat siihen liian suuria. Olemme tilanteessa, jossa muutos on välttämätön.”

*Professori Johan Rockström,
Planetary Boundaries -kirjan kirjoittaja*

Esipuhe

Ilmastonmuutos, talouskriisi ja eriarvoistuminen ovat kaikki ajankohtaisia kysymyksiä, joissa toimeettomuus maksaa ja kestämatön käy kalliiksi. Olemassa olevat talouden instituutiot ja toimintamallit eivät kykene yksinään näihin haasteisiin vastaamaan. Tarvitaan uutta ajattelua, uutta dialogia ja uusia tapoja tarttua ongelmiin.

Luettavanasi on yhteenveto Sitran Kestävä talous -foorumien viesteistä. Foorumissa taloutta hyvin eri näkökulmista katsovat ihmiset koottiin yhteen rakentamaan käsitystä taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävästä taloudesta. Foorumin tuotoksena syntyi kymmenen teesiä kestävään talouteen.

Foorumin teeseissä ei ole pyritty luomaan kokonaiskuvaa kaikesta siitä, mitä kestävään talouteen kuuluu, vaan siinä on haluttu nostaa esiin teemoja, joista yhteiskunnassa tulisi käydä nykyistä enemmän avointa ja kriittistä keskustelua. Teesien ei ole tarkoitus tyydyttää vallitsevaan ajatteluun nojaavaa ja konsensushakuista yleisöä, vaan herättää lukijassa ajatuksia ja intohimoja puolesta ja vastaan, ja rohkaista avoimempaan ja rohkeampaan, mutta rakentavaan dialogiin taloudesta.

Ensimmäiset teesit (1-2) vastaavat kysymykseen ”miksi”. Niissä rakennetaan perusta kestäväälle talousajattelulle, jossa talous nähdään kestävän hyvinvoinnin mahdollistajana, ei itseisarvoisena tavoitteena.

Seuraavissa teeseissä (3-6) vastataan kysymykseen ”mitä”. Niissä paneudutaan neljään kestävän talouden tärkeään osa-alueeseen, joihin liittyen peräänkuulutetaan uutta ajattelua: hyvinvointi, työ, rahoitus ja luonto.

Teesissä 7 esitetään yksi foorumin keskeisimmistä viesteistä. Vastaus kysymykseen ”kuka” on selvä. Muutos kestävään talouteen on systeeminen ja edellyttää toimintaa kaikilla eri talouden tasoilla: yksilöstä yhteisöihin, yrityksiin ja julkiseen sektoriin.

Viimeisissä teeseissä (8-10) vastataan kysymykseen ”miten”. Niissä peräänkuulutetaan mm. avointa ja kriittistä talousdialogia vaikeistakin aiheista sekä luodaan uskoa siihen, että muiden teesien viitoittamat isotkin muutokset ovat mahdollisia.

Teesien yhteydessä esitetään joukko ratkaisuehdotuksia, joista osa on lähtöisin foorumin osallistujilta ja osa Sitran talvella 2012–13 järjestämästä Kestävän talouden ideakilpailusta. Kaikille avoimella ideakilpailulla Sitra etsi Suomen parhaita uusia ratkaisuja ja jo meneillään olevia hankkeita, jotka vievät ajattelua kestävästä taloudesta toimintaan politiikan tai konkreettisen tekemisen tasolla. Kilpailuun saatiin yli 90 hanketta tai uutta ideaa.

Teesien aihepiirit ovat foorumin yhdessä tunnistamia. Ne koostavat yhteen foorumin moninaista ajattelua, eivätkä ne missään yksityiskohdissaan edusta kenenkään yksittäisen foorumin osallistujan tai Sitran näkemyksiä.

Teesit on foorumin aineiston pohjalta muokannut esitysasuunsa Miia Savaspuro ja Julia Jousilahti. Teesien rakentamiseen on saatu arvokkaita kommentteja foorumilaisista koostuneelta toimituskunnalta, johon kuuluivat Mikko Forss, Maria Joutsenvirta, Piritta Poikonen, Maria Ritola ja Kirsi Sormunen.

Foorumin aikana syntyi myös paljon blogeja, artikkeleita ja verkkokeskustelua, jotka löydät Kestävä talous -foorumien verkkosivuilta www.sitra.fi/kestavatalousfoorumi.

Eeva Hellström
Sitra Fellow

1. Toimettomuus maksaa

Jälkikäteen ajateltuna aliarvioin riskit. Ilmakehä imee vähemmän hiilidioksidia kuin ennustimme ja päästöt kasvavat voimakkaasti. Muutokset tapahtuvat paljon nopeammin kuin osasimme odottaa.

Sir Nicholas Stern Maailman talousfoorumissa Davosissa tammikuussa 2013.

Seitsemän vuotta aiemmin, lokakuussa 2006, Stern julkaisi Iso-Britanian hallituksen tilaaman, lähes 700-sivuisen raportin, josta tuli yksi kuuluisimmista ilmastonmuutoksen talousvaikutuksia käsittelevistä teoksista.

Raportin keskeinen viesti oli tämä: ilmastonmuutos on ihmiskunnan historian suurin ja tuhoisin markkinahäiriö. Sen vaikutukset supistavat maailman bruttokansantuotetta pysyvästi jopa 20 prosenttia, jos investointeja sen pysäyttämiseksi ei tehdä.

Seitsemässä vuodessa moni asia on muuttunut. Ihmisten tietoisuus ilmastoasioista on lisääntynyt, monet yritykset ovat siirtyneet vihreään liiketoimintaan, valtiot ovat asettaneet päästörajoituksia, säätäneet ilmastolakeja ja korvanneet fossiilisia polttoaineita uusiutuvilla.

Tästä huolimatta tulokset ovat jääneet vaarallisen laihoiksi maailman haasteita ajatellen: ilmaston lämpeneminen kiihtyy, luonnonvarojen ehtyminen jatkuu, köyhyys leviää, kuilu hyvä- ja huono-osaisten välillä syvenee, kapitalistinen talousjärjestelmä on kriisissä.

Vaurioituneiden ekologisten järjestelmien palauttaminen ennalleen on kallista ja vaikeaa, ellei mahdotonta. Ekologiset ongelmat vaikuttavat globaalisti, mutta niihin sopeutuminen on mahdollista vain harvoille. Monissa maissa paisuvien ympäristö-ongelmien inhimillinen hinta on liian suuri.

Mitä Suomi voi tehdä?

Ympäristöongelmien suhteen Suomi on toistaiseksi selvinnyt vähällä. Ruokaa ja puhdasta vettä on yli tarpeiden, eivätkä säiden ääri-ilmiöt tuhoa kokonaisia kaupunkeja. Jätehuolto toimii, ulkona voi kävellä ilman hengityssuojaa ja sähkönsaanti on vakaata. Ihmiset voivat elää elämäänsä ja pitää yhteiskunnan rattaita pyörimässä vaivatta, rauhassa, ilman päivittäistä selviytymistaistelua.

Siksi moni suomalainen poliitikko, yritysjohtaja, kuntapäätätjä ja tavallinen kansalainen ei näe ristiriitaa vaurauden ja luonnonvarojen riittävyyden välillä.

BKT
-20%

Me kuljemme Suomi-lasit silmillä ja haluamme uskoa, että kaikki on hyvin.

Meillä on kuitenkin omat ongelmamme: eurokriisi jyllää, julkinen velka paisuu, huoltosuhte heikkenee, eriarvoistuminen ja sosiaaliset ongelmat lisääntyvät. Ne kaikki on pysäytettävä ajoissa ennen kuin lasku paisuu liian suureksi.

Nykymaailmassa kaikki ovat vahvasti riippuvaisia toisistaan. Länsimaiset elämäntavat ja kulutustottumukset vaikuttavat toisella puolella maailmaa. Sama pätee toinpäin: se miten muualla maailmassa kulutetaan, tehdään politiikkaa, säädetään lakeja ja kohdellaan ympäristöä, näkyy ja tuntuu Suomessa.

Suomi ei voi yksin ratkaista globaaleja ongelmia. Maailma ei pelastuisi, vaikka tekisimme Suomesta kertaheitolla taloudellisen ja ekologisen onnelan.

Meillä on silti moraalinen vastuu toimia. Toimettomuus ei ole vaihtoehto. Meillä on vakaat olosuhteet, paljon luonnonvaroja, paljon osaamista ja vähän ihmisiä. Meillä on siihen varaa.

Me voimme rakentaa Suomesta yhteiskunnan, joka noudattaa kestävä kehityksen periaatteita kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla. Se on yhteiskunta, jossa talous mahdollistaa kestävä hyvinvointia. Se tarkoittaa vihreän liiketoiminnan edistämistä, resurssitehokkuuden lisäämistä, päästöjen radikaalia vähentämistä, työn turvaamista, kansalaisten hyvinvointiin panostamista, hyvinvointipalvelujen organisoimista uudelleen sekä ruoka-, asumis- ja kulutustottumusten muuttamista.

Ennen kaikkea se tarkoittaa ajattelutavan muutosta. Jos haluamme kunnioittaa tulevien sukupolvien oikeutta saada elää hyvää elämää, meidän on päästettävä irti teollisen ajan rakenteista ja ajattelumalleista. Meidän on unohdettava vanhat siilot ja kuppikunnat ja alettava tehdä yhteistyötä.

Meidän on ymmärrettävä, että haasteet ovat niin monimutkaisia, että niiden ratkaiseminen vaatii laajoja systeemisiä muutoksia. Se vaatii myös laajaa, kansainvälistä yhteistyötä. Kuten ihmisten kaikkialla maailmassa, myös meidän on opittava kantamaan planeetaarista vastuuta elämäntapavalinnoistamme.

Kun luonnonvarat niukkenevat, resursseista alkaa kova globaali kilpailu. Voittaja on se, jolla on puhtain maa ja tehokkain strategia vähällä pärjäämiseen. Kestävä kehityksen haasteet kannattaa nähdä uusina liiketoimintamahdollisuuksina. Menestyäkseen bisneksen tulisi olla sekä vastuullista että ongelmia ratkovaa. Siten turvaamme Suomen menestymisen globaalissa kilpailussa ja edistämme kestävä kehityksen toteutumista myös kansainvälisesti.

Al Gore opetti, että totuus on epämiellyttävä.

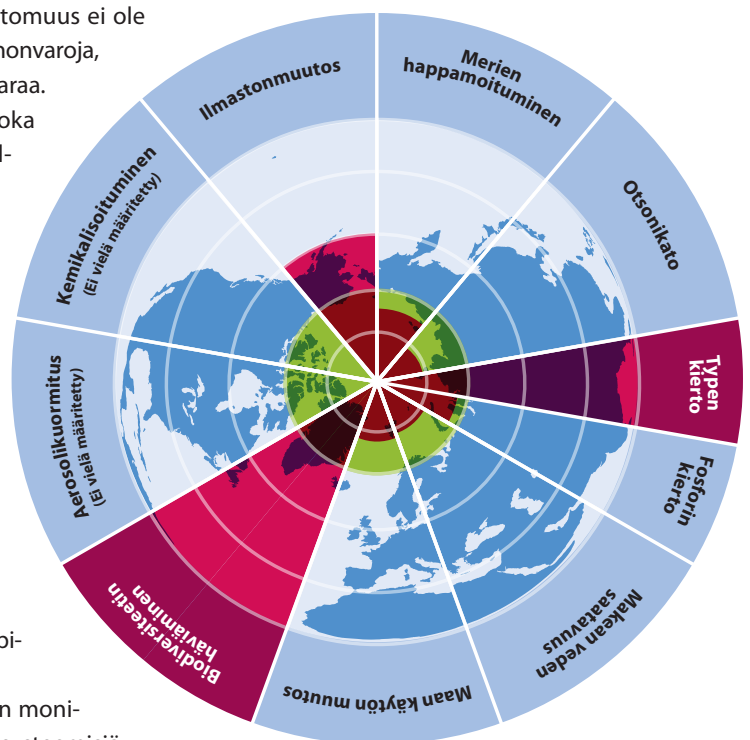
Siksi kestävä yhteiskunnan rakentamisessa on kyse paradigman eli toimintaamme ohjaavan ajattelutavan muutoksesta.

Se vaatii sinnikkyyttä ja kärsivällisyyttä. Se aiheuttaa luopumisen tuskaa. Se pakottaa sietämään epävarmuutta ja epäonnistumisia. Se onnistuu vain riskinotolla ja rohkeudella. Se etenee pienin askelin kohti radikaalia muutosta.

Mitä kauemmin odotamme, sitä kalliimman laskun maksamme. Mitä nopeammin hyväksymme muutoksen välttämättömyyden, sitä kukoistavamman maan me Suomesta rakennamme.

Planetaariset rajat

Lähde: Rockström & al.

Vihreä alue kuvaa ihmiskunnan turvallista toiminta-alueita. Jos ihmiskunta toiminnallaan ylittää sitä ympäröivät planetaariset rajat, ennakoimattomien ja peruuttamattomien ympäristömuutosten riski kasvaa. Turvallinen alue on jo monella mittarilla ylitetty.

2. Talous palvelemaan hyvinvointia

Brundtlandin komissio, 1987

Kehitys on kestävä, kun nykyinen sukupolvi voi tyydyttää tarpeensa vaarantamatta tulevien sukupolvien mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa.

Talous on yhteiskunnan toiminnan kannalta keskeinen, ihmisen luoma järjestelmä. Sen rooli on mahdollistaa yhteiskunnan haluttu kehitys. Talouteen kuuluvat markkinat, instituutiot, yritykset, yhteisöt ja kansalaiset. Taloudessa on pitkälti kyse näiden eri toimijoiden välisestä vuorovaikutuksesta.

Nyt, talouskriisiin jyllätessä viidettä vuotta, yhteiskunnallinen keskustelu taloudesta painottuu euroalueen tulevaisuuteen ja julkisen talouden velkaantumiseen. Velan hallinta, työllisyys, hintojen vakaus, rahan arvo, tuottavuus, kannattavuus, kilpailukyky ja talouskasvu ovat keskustelussa avainasemassa, kun ekonomistit ja poliitikot yrittävät löytää tietä ulos eurokriisistä.

Kriiseissä käy usein niin, että ongelmien akuutti ratkominen hämärtää kuvan siitä, mikä on potilaan etu pitkällä tähtäimellä. Yhteiskunnallisessa päätöksenteossa talouden painoarvo on ylivoimainen. Päätöksiä tehtäessä unohtuu helposti, että yhteiskuntien kestävä hyvinvointi koostuu kahdesta muustakin asiasta: sosiaalisesta ja ekologisesta hyvinvoinnista.

Talouskriisistä huolimatta tämä hyvinvoinnin "kolmikanta" tulisi olla talouspoliittisen päätöksenteon lähtökohta. Jotta se olisi mahdollista, käsitteet *taloudellinen kestävyys* ja *kestävä talous* on erotettava toisistaan. Puhekielessä nämä ymmärretään usein synonyymeiksi. Kysymys on kuitenkin hyvin eri asioista.

Kestävä talous ottaa taloudellisen kestävyuden lisäksi huomioon myös ekologisen ja sosiaalisen kestävyuden. Se on talous, joka tuottaa ihmisille hyvinvointia maapallon ekologisen kantokyvyn rajoissa.

Kestävässä taloudessa kaiken perustana on maapallon kantokyky. Kestävä talous voi toteutua vain luonnon asettamissa rajoissa. Kun nämä rajat on tiedostettu ja tunnustettu, voimme lähteä rakentamaan sellaista yhteiskuntaa, jonka perimmäinen tehtävä on oikeudenmukaisen hyvinvoinnin tuottaminen.

Bkt on hyvä renki, mutta huono isäntä

Monilla mittareilla mitattuna suomalaiset ovat nyt rikkaampia kuin koskaan. Esimerkiksi bruttokansantuote on kasvanut tasaisesti 1970-luvulta lähtien lukuun ottamatta 1990-luvun laman ja vuoden 2008 finanssikriisin notkahduksia. Vuonna 1975 bkt asukasta kohden oli alle 5000 euroa, nyt yli 35 000 euroa.

Talous palvelemaan kestävästä hyvinvointia

Tavoitteena hyvinvointia ihmisille oikeudenmukaisesti

Välineinä talous ja yhteiskunta

Reunaehtona maapallon kantokyky

Olemmeko todella niin hyvinvoivia kuin bkt antaa ymmärtää?

Kysymyksestä käydään kiivasta väittelyä, mutta useiden tutkimusten mukaan bkt:n kasvu ei ole Suomen kaltaisissa pitkälle kehittyneissä maissa lisännyt ihmisten onnellisuutta merkittävästi enää pariin-kymmeneen vuoteen.

Bruttokansantuote mittarina on keynesiläisen talouspolitiikan keksintö 1930-luvulta. Silloin talouden mahdollisimman suurta kasvua pidettiin yhteiskunnan tärkeimpänä tavoitteena. Massatuotannon voimakkaan kasvun katsottiin olevan tehokkain keino parantaa ihmisten elintaso.

Bkt:ta ei koskaan tarkoitettu hyvinvoinnin mittariksi. Vuonna 1934 talouden nobelisti **Simon Kuznets** ehdotti sitä avuksi nostamaan Yhdysvallat pois suuresta lamasta, mutta hän oli selväsanainen myös sen rajoitteista: kansantalouden tuloista ei voida vetää johtopäätöksiä kansakunnan hyvinvoinnista.

Yli 80 vuotta myöhemmin bruttokansantuote on yhä tärkein käytössä oleva kansantalouden tilinpidon mittari. Siitäkin huolimatta, että se ei kerro, miten onnellisia tai onnettomia me olemme. Se ei arvioi, mikä on hyvää ja mikä huonoa taloudellista toimintaa. Eikä se liioin kerro, miten paljon talouskasvumme kuluttaa luonnonvaroja.

Bkt:n toimivuudesta tai toimimattomuudesta käydään tällä hetkellä kiivasta kansainvälistä keskustelua. Monet asiantuntijat ovat sitä mieltä, että jälkiteollista yhteiskuntaa kuvaavana mittarina bruttokansantuote on auttamattomasti vanhentunut. Parempia vaihtoehtoja etsitään muun muassa EU:n, OECD:n ja YK:n toimesta.

Yksi kestävä talouden avainkysymyksistä kuuluu, miten hyvinvointia tuotetaan, kun se irrotetaan teollisen ajan materiaallisen hyvinvoinnin logiikasta.

Yksi keino ovat uudet hyvinvoinnin mittarit. Esimerkkejä ovat muun muassa ISEW eli kestävä taloudellisen hyvinvoinnin mittari, GPI eli aidon kehityksen indikaattori, IWI, jossa kansakuntien varallisuus on yhtä kuin niiden luonnonvarat sekä aineellinen ja henkinen pääoma ja SSI eli kestävä yhteiskunnan indeksi. Useimmat niistä antavat hyvinvoinnistamme bruttokansantuotetta synkemmän kuvan.

Uusista mittareista yhtä ei ole pystytty osoittamaan toista paremmaksi. Niiden tarkkuudessa ja soveltuvuudessa käytäntöön on suuria ongelmia. Usein mittarit painottavat jotain tiettyä aluetta, jolle ei ole riittävän objektiivisia perusteita. Joskus tulokset ovat hyvinvoinnin epäuskottavia: esimerkiksi GPI:llä laskettuna Suomen hyvinvointi on kääntynyt laskuun vuoden 1989 jälkeen ja pudonnut 1970-luvun tasolle.

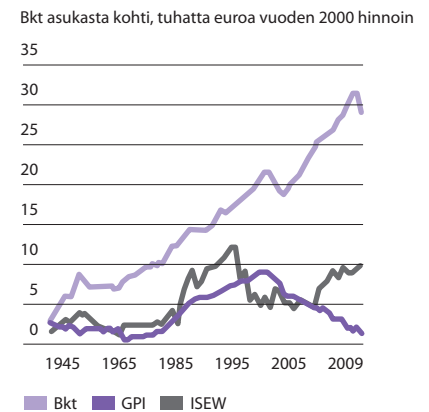
Ratkaisu saattaa löytyä useiden mittareiden yhdistelmästä. Yhä useampi asiantuntija pitää mittarin tarkkuutta tärkeämpänä sitä, että päättäjät oppisivat tekemään niiden pohjalta politiikkaa, joka perustuisi nykyistä laajempaan käsitykseen hyvinvoinnista.

Hyvä mittari voi olla hyvä "game changer": se auttaa tekemään kestävyuden kannalta laajempia poikkeusteollisia ratkaisuja ja näkemään yhteiskunnan taloudellisten, sosiaalisten ja ekologisten ulottuvuuksien vaikutukset toisiinsa.

Talouden perimmäisenä tehtävänä tulisi olla hyvinvoinnin tuottaminen. Bruttokansantuotteen tai minkä tahansa muun mittarin pitäisi olla vain välituote, prosessi, jonka lopputulos on hyvinvointi.

Suomen BKT:n, GPI:n ja ISEW:n kehitys

Lähde: Hoffrén 2011

Esimerkkejä vaihtoehtoisista indekseistä:

- Genuine Progress Indicator, GPI (Aidon kehityksen mittari)
- Index on Sustainable Economic Welfare, ISEW (Kestävä taloudellisen hyvinvoinnin mittari)
- Inclusive Wealth Index, IWI (Kokonaisvaltaisen varallisuuden indeksi)
- Sustainable Society Index, SSI (Kestävä yhteiskunnan indeksi)
- Vihreä bruttokansantuote
- The New Welfare Index, NWI (Uusi saksalainen hyvinvointi-indeksi)
- Genuine Savings, GS (Todelliset säästöt)
- Human Development Index, HDI (Inhimillisen kehityksen indeksi)
- Environmental Performance Index, EPI (Ympäristöllisen suorituskyvyn indeksi, aik. Environmental Sustainability Index, ESI)
- Ecological Footprint, EF (Ekologinen jalanjälki)
- Happy Life Years, HLY (Onnellisten elinvuosien indeksi)
- Happy Planet Index, HPI (Onnellisen maapallon indeksi)
- National Accounts of Well-being, NAW (Kansallinen onnellisuustilinpito)
- Gross National Happiness, GNH (Bruttokansanonnellisuus)
- Canadian Index of Wellbeing, CWI (Kanadalainen hyvinvointi-indeksi)

3. Hyvinvointiyhteiskunta etsii itseään

Onnea ei voi ostaa, ei myydä eikä varastaa.
Onni ei tule helposti, eikä se jää pysyvästi.
Joskus se tulee vaikeimman kautta. Ja silloin,
kun sitä vähiten odottaa.

Tuntematon

Julkisen talouden tilanne keväällä 2013

Lähde: VM

Eurokriisi ja Suomen teollisuutta koetteleva rakennemuutos heikentävät Suomen talouskasvun edellytyksiä, mikä heijastuu myös julkisen talouden rahoitusasemaan.

Valtiovarainministeriö ennustaa, että valtiontalous jää tänä vuonna 3,5 prosenttia alijäämäiseksi suhteessa bruttokansantuotteeseen. Koko julkisen talouden rahoitusasemaa parantaa osaltaan työeläkerahastojen ylijäämä. Julkisen sektorin menojen rahoittamiseksi joudutaan kuitenkin edelleen lähivuosina turvautumaan velanottoon.

Julkisen talouden osalta ei ole riittävästi varauduttu väestön ikärakenteen muutokseen. VM:n arvioiden mukaan julkisen talouden rahoitusaseman tulisi olla suhteessa kokonaistuotantoon yli 4 prosenttia nykyistä vahvempi, jotta demografisen muutoksen myötä ei ajaututtaisi tilanteeseen, jossa julkinen velka kasvaa pitkällä aikavälillä hallitsemattomalla tavalla.

Julkisen sektorin tarjoamien palveluiden turvaaminen edellyttää siten julkisen talouden rahoitusasemaa ja talouskasvua vahvistavia toimenpiteitä.

Suomalainen hyvinvointivaltio on ollut menestystarina vailla vertaa. Se rakennettiin ohikiitävänä hetkenä noin vuosina 1970–2005, jolloin Suomessa oli paljon työikäisiä, vähän lapsia ja vähän vanhuksia.

Hyvinvointivaltion rahoituspohja, sellaisena kuin me olemme siihen tottuneet, on murenemassa. Ennusteiden mukaan väestön ikääntymisen ja työllisyysasteen hidat tai jopa olematon nousu aiheuttavat sen, että sosiaalimenot eivät enää mahdu julkisen talouden budjettiin. Järjestelmät, jotka luotiin suhdanteessa, jossa Suomesta tuli työikäisiä pullollaan oleva teknologian ihmema, eivät ole enää kestäväällä pohjalla.

Suomi vanhenee maailmanennätysvauhtia. Teollisuus kamppailee valtavan rakennemuutoksen kourissa. Vienti ei vedä ja julkinen velka paisuu. Nuorten syrjäytymisen on ilmiö, jonka yhteydessä puhutaan jo menetetyistä sukupolvesta. Leipäjonot pitenevät, huono-osaisuuden periytymisen kierrettä ei saada katkaistuksi ja vanhustenhoidon laatu rakoilee pahasti.

Kansainvälisessä vertailussa suomalaisten tuloerot ovat yhä pienet, mutta viidentoista vuoden aikana ne ovat lähteneet voimakkaammin eri suuntiin. Yhteisestä kansalaisuudesta huolimatta rikkaan todellisuus on Suomessakin täysin toinen kuin köyhän todellisuus. Suomalaiset eivät enää tunne olevansa samassa veneessä tai koe, että heillä olisi yhtäläiset mahdollisuudet.

Eriarvoistuminen onkin todennäköisesti yksi keskeisimmistä tulevaisuuden perustaa kaivertavista tekijöistä.

Samaan aikaan järjestelmäämme rakennettujen kannustinloukkujen vuoksi sosiaaliturvan varassa eläminen on monille työntekoa kannattavampaa. Saavutetuista eduista pidetään kiinni ja uusista taistellaan ymmärtämättä, että samaan aikaan hyvinvointimme pohjana oleva taloudellinen kasvu on rapautumassa. Paineet uudistaa hyvinvointivaltion rahoituspohja ovat kovat.

Myopian ongelma

Tällä hetkellä Suomessa on sataa työssäkäyvää kohden 129 ei-työssäkäyvää. Jos tulevat eläkkeet ja edes velkojen korot halutaan maksaa, vanhuksia ja lapset hoitaa, on moni asia mietittävä uudelleen.

Ongelmana on ihmisten taipumus lyhytnäköisyyteen ja itsekkyyteen. Me elämme tätä päivää, emme huomista. Tulevaisuus on meille hyhmäinen aavistus jostain, josta emme oikeastaan ole niin kiinnostuneita.

”Nuoret eivät murehdi tulevia eläkkeitään. Tulevat sukupolvet eivät ole läsnä päätöksissä tehtäessä, vaikka vaikutukset monelta osin toteutuvat vasta heidän elin-

aikanaan. Poliitikot tavoittelevat ennen seuraavia vaaleja mainostettavia pikavoittoa. Etujärjestöjen lobbaus korostaa nykyisyyttä tulevaisuuden kustannuksella”, sanoo Sitran vanhempi neuvonantaja **Sixten Korkman**.

Siksi me toimimme tismalleen päinvastoin kuin pitäisi: lykkäämme ratkaisuja tuleville sukupolville. Me emme kunnolla ymmärrä tai tunnusta sitä tosiasiaa, että meidän lapsemme ja lapsenlapsemme maksavat eläkkeet, terveys- ja hoitomenot, valtion velan ja ilmastonmuutoksen aiheuttamat kustannukset. Ja siitä laskusta on tulossa iso.

Demokratiassamme hyvinvoivan enemmistön valta korostuu. Silti uudistukset tulisi tehdä ennen kaikkea heikoimmassa asemassa olevien ihmisten näkökulmasta. Esimerkiksi eläkejärjestelmässä tulisi kiinnittää erityistä huomiota pienituloisiin eläkeläisiin ja terveydenhuollossa perusterveydenhuoltoon. Olennaista on myös perusturvan uudistaminen niin, että se kannustaa työnteekoon. Kynnys ottaa työtä vastaan pitäisi poistaa kokonaan.

Hyvä uutinen: muutos on välttämätön

On kaksi tapaa suhtautua muutokseen: pelokas ja luottavainen. Sen voi nähdä uhkana tai mahdollisuutena. Koska muutos on joka tapauksessa välttämätön, siihen kannattaa suhtautua mahdollisuutena.

Siksi hyvinvointiyhteiskunta pitää määritellä uudelleen. Meidän pitää miettiä, mitkä ovat valtion tärkeimmät tehtävät. Mitä palveluita ja teknologioita niiden toteutuminen tarvitsee? Mitä uusia yhteistyömuotoja ja verkostoja hyvinvoinnin tuottamiseksi tarvitaan? Millaisella politiikalla voitaisiin vahvistaa tulevien sukupolvien hyvää elämää?

Kaikkiin näihin kysymyksiin vastaaminen edellyttää kuitenkin uutta ymmärrystä siitä, mitä hyvinvointi oikeastaan on. Useimmille meistä se on riittävää toimeentuloa, terveyttä, läheisiä ihmissuhteita, turvallisuuden tunnetta ja itsensä toteuttamista. Se on tasapainoista, oman näköistä elämää.

Uudessa hyvinvointiyhteiskunnassa hyvinvointi on nähtävä entistä enemmän myös investointina ja liiketoimintamahdollisuutena, ei vain kuluna.

Pahoinvoinnin ehkäisy tai poistaminen ei riitä, myös hyvinvoinnin tuottamiseen tarvitaan uusia työkaluja.

Uudistamisen ytimessä on hyvinvointivaltion jäykkien institutionaalisten rakenteiden purkaminen ja vastuiden selkeyttäminen.

Tärkeintä on kuitenkin vastuun jakaminen muillekin kuin valtiolle. Hyvinvointi tulisi ajatella yhteiskunnan yhteisenä investointina, ei vain valtion kuluna. Yhteiskunnan eri toimijoiden tulisi siirtyä nykyistä voimakkaammin palvelujen ja etuuk-sien vastaanottajista myös niiden tuottajiksi.

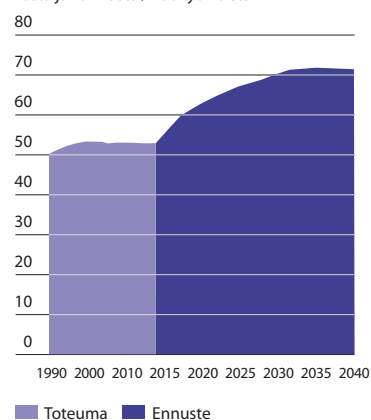
Iso-Britanniassa toteutettu Big Society -malli on ongelmiseen kiistanalainen, mutta siinä on paljon hyvääkin. Sen ideana on, että hyvinvointiyhteiskunnan peruskivi ei ole julkinen sektori, vaan yhteisöllisyys. Hanke yrittää uudistaa julkisia palveluita siirtämällä päätösvaltaa ja resursseja keskushallinnolta paikallishallinnolle, yhteisöille, yrityksille, julkisen sektorin työntekijöille ja kansalaisille – eli julkisten palveluiden käyttäjille ja tuottajille.

Uudessa hyvinvointiyhteiskunnassa myös palvelujen rahoitusta tulisi kehittää siten, että kansalaisilla olisi nykyistä paremmat mahdollisuudet täydentää julkisia palveluja omalla rahalla niin halutessaan. Tästä hyvänä esimerkkinä toimii palvelusetelijärjestelmä, josta astui voimaan laki elokuussa 2009.

Väestöllinen huoltosuhde

Lähde: Tilastokeskus. Työssäkäyntitilasto.

Lasta ja vanhusta / 100 työikäistä

Vuonna 2020 koko maan huoltosuhteen arvioidaan olevan 62,8 ja 2030 hieman yli 70. Työikäisen väestön osuus väestöstä pienenee nykyisestä noin 65 prosentista alle 60 prosentin.

Ratkaisuehdotus

Hoivarahasto ja hyvinvoinnin omarahoitus

Kestävä talous -foorumi

Hoivarahaston ideana on perustaa rahasto, jonka avulla varaudutaan tuleviin hoitomenoihin. Rahasto voisi harjoittaa normaalia, pitkäjänteistä sijoitustoimintaa, jonka avulla taattaisiin rahaston arvon kehitys. Rahastoon sijoitettaisiin osa verotuloista ja sen tuotoilla maksettaisiin merkittävä osa niistä terveys- ja hoivamenoista, jotka tulevaisuudessa koituvat tulevien sukupolvien maksettavaksi.

Rahastoa hallinnoisivat eduskunta ja kunnat yhdessä. Hoivarahastoa ovat ehdottaneet eri muodoissaan jo muun muassa ETLA ja Kela. Kansalaisilla pitäisi olla myös nykyistä paremmat mahdollisuudet täydentää julkisia palveluita omalla rahalla. Oma rahoitus voitaisiin toteuttaa tulojen ja säästöjen lisäksi esimerkiksi omaisuuden realisoimalla, käänteisellä asuntolainalla ja eläke- tai hoivavakuutuksella.

4. *Hyvä työ,* parempi mieli

Hyvinvoinnin yksi tärkeimmistä edellytyksistä on mielekäs työ. Työllisyyden edistäminen on sekä yksilön että kansakunnan etu. Työnteko on parasta valmennusta työelämään. Se on tehokas keino ehkäistä syrjäytymistä, yksinäisyyttä ja kohottaa ihmisen omanarvontuntoa.

Työttömyys sitä vastoin on räikein esimerkki hukkaan heitetystä resurssista.

Reaalipalkkataso ja sen mukana myös alimmat palkat ovat kohonneet viime vuosikymmeninä nopeasti. Se on lisännyt talouskasvua, kun tuottamattomat työt ja kokonaiset alat ovat kadonneet. Työvoimaa on siirtynyt tuottavampiin ja vaativampiin tehtäviin. Kova kansainvälinen kilpailu on siirtänyt suuria määriä teollisia työpaikkoja ulkomaille lähemmäs markkinoita, joissa työvoimakustannukset ovat vain murto-osa Suomen tasosta.

Osin tästä, osin muista sosiaalisista tai terveydellisistä syistä johtuen osa työvoimasta on karsiutunut työelämän ulkopuolelle. Työnantajan silmissä he eivät ole niin tuottavia, että heidän työpanoksensa riittäisi korvaamaan työnantajalle heidän palkkaamisestaan aiheutuvat kustannukset.

Euroopassa nuorisotyöttömyys on epidemia, ja Suomessakin 15–24-vuotiaiden työttömyysaste on yli 20 prosenttia. Ja vaikka töitä olisikin, pieni palkka ei aina riitä kattamaan korkeita asumis- ja ruokakustannuksia.

Suomessa moni työtön elää pelkän sosiaaliturvan varassa, koska sillä pärjää paremmin. Kannustinloukut ovat laenneet ja monille tuilla elämisestä on tullut elämäntapa. Miksi ponnistella päästäkseen töihin, jos toimeentulo ei siitä olennaisesti muutu?

Moni nuori, vaikeasti työllistyvä maahanmuuttaja, osa-aikaeläkeläinen, vammainen tai mielenterveyskuntoutuja tekisi kuitenkin mielellään töitä. Vaikka he eivät pystyisi hankkimaan elantoaan kokonaan työnteolla, he haluaisivat hankkia sen edes osittain.

Tarvitaan siis ratkaisumalleja, jotka ennakkoluulottomasti haastavat nykyiset käytännöt ja purkavat rakenteet, jotka työllisyyden sijaan edistävätkin työttömyyttä.

Kansanedustaja **Osmo Soininvaara** ja Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen pääjohtaja **Juhana Vartiainen** ehdottivat helmikuussa 2013 julkistetussa Lisää matalapalkkatyötä -raportissaan, että nuorille maksettaisiin 20 prosenttia työehtosopimusta pienempää palkkaa. Tulonmenetykselle kompensoitaisiin joko verotuksella tai suoralla matalapalkkatuella.

Työmarkkinoilla ehdotus otettiin laimeasti vastaan. Realismia on kuitenkin se, että osa meistä tulee aina olemaan heikommin koulutettua. Koulutusta tärkeämpää olisi taata jokaiselle mahdollisuus päästä työelämän syrjään kiinni. Sen taloudelliset ja henkiset kerrannaisvaikutukset ovat niin suuret, ettei Suomella ole varaa menettää niitä. Sen sijaan me menetämme kokonaisen sukupolven henkisen hyvinvoinnin ja verorahat, jos emme kannusta heitä tekemään töitä.

Joka kymmenes ilman työtä

Lähde: Kaupalehti 29.4.2013

Työ- ja elinkeinoministeriön mukaan Suomessa oli maaliskuussa 2013 37 000 alle 25-vuotiasta työtöntä työnhakijaa. Se on 7 500 enemmän kuin vuotta aiemmin. Työttömyys on lisääntynyt vuoden takaisesta tilanteesta 25 prosenttia.

Tilastokeskuksen mukaan nuorten työttömyysaste oli maaliskuussa 24,8 prosenttia. Työttömiä nuoria on 76 000. Tilastokeskus laskee työttömiksi myös lyhyitä aikoja työttöminä olevat opiskelijat.

Työttömyysaste lasketaan työvoimasta eli työllisistä ja työttömistä. Noin puolet nuorista kuuluu työvoimaan, joten työttömänä oli joka kymmenes.

Koko väestön keskimääräinen työttömyysaste Suomessa oli maaliskuussa 9,0 prosenttia.

Joustava työ: ei ruuhkia, ei huolia

Perinteinen ajattelu yhteiskunnan työnjaosta kulkee suurin piirtein näin: ihminen käy töissä, josta hän maksaa veroa, joka jaetaan tulonjakona yhteiskunnan eri osaluille, josta muodostuu hyvinvointi. Vanha yhteiskuntamalli seisoikin tukevasti säännöllisen palkkatyön ja pitkien työsuhteiden päällä.

Uusi ajattelu näkee työn investointina, koska se tuottaa hyvinvointia, joka puolestaan saa aikaan kustannussäästöjä.

Yhä suurempi osa ihmisistä tekee työelämänsä aikana monta uraa, työllistää itse itsensä, tekee tilapäistöitä, hakee työstä merkitystä ja kanavan toteuttaa itseään. Työ on yhä harvemmin sidottu aikaan ja paikkaan.

Tulevaisuudessa kumpikaan malli ei toimi yksin. Tarvitaan molempia. Koska huoltosuhteen heikkenemisestä aiheutuva lasku on paisumassa erittäin suureksi, me tarvitsemme pidempiä työuria, jotta meillä olisi enemmän tuloja, joita jakaa. Jotta ihmiset jaksaisivat töissä pidempään, sen on tuotettava heille hyvinvointia.

Tutkimusten mukaan suomalaisten ajankäyttö muuttuu. Se johtaa perinteisen työnteon ja muun elämän väliseen uusjakoon. Työ ja vapaa-aika sekoittuvat keskenään, mutta toisaalta vapaa-ajan arvostus on nousussa.

Myös käsitys vapaa-ajasta on muuttunut. Se ei ole vain lepäämistä ja työstä toipumista. Monet tekevät palkkatyön ulkopuolella esimerkiksi vapaaehtoistyötä, josta he saavat rahan sijaan henkisen palkkion.

Tulevaisuudessa ihmisillä on yhä enemmän päällekkäisiä rooleja. Työn irtoamista aika- ja paikkasidonnaisuuksista ei siis kannata pelätä – se tapahtuu joka tapauksessa. Kun muutos on väistämätön, kannattaa pyrkiä eturintamaan.

Siksi suomalaiset työmarkkinat pitäisi saada nykyistä huomattavasti joustavamiksi. Se mahdollistaisi paitsi vaikeasti työllistyvien työnteon, myös esimerkiksi tietotyöläisten, pienten lasten vanhempien ja työhaluisten eläkeläisten työskentelemisen itselleen mielekkäissä rytmisissä. Työtä pitäisi voida tehdä osa-aikaisesti ilman pelkoa siitä, että se heikentää toimeentuloa.

Suomalaiset työntekijät ja työnantajat tarvitsevat uuden sopimuksen siitä, millä pelisäännöllä työelämä toimii. Joustavuutta, elämäntilanteiden ja työtehtävien erilaisuutta on syytä vaalia, ei puristaa kaikkea samaan muottiin. Maailman yhä nopeampi muutosvauhti edellyttää niin työntekijöiltä kuin yrityksiltäkin kykyä reagoida muuttuviin tilanteisiin.

Yrityksille joustavuus merkitsee työnantajamielikuvan paranemista, kilpailussa pärjäämistä, kustannussäästöjä ja tuottavuuden kasvua hyvinvoivien työntekijöiden ansiosta.

Kansalais- ja vapaaehtoisjärjestöille se merkitsee lisäresursseja, kun esimerkiksi lyhyempää työviikkoa tekeviltä liikenee enemmän aikaa myös vapaaehtoistoi-
mintaan.

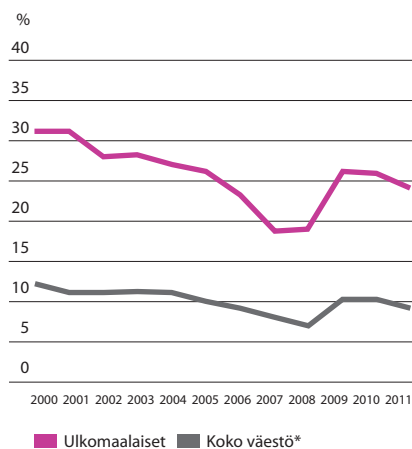
Yksilöille se merkitsee kiireen vähenemistä, liikeneruuhkien välttämistä ja käytännön perhe-elämään liittyvien asioiden parempaa hoitamista. Toisin sanoen: elämänhallinnan tunteen lisääntymistä.

Kiireettömämmän elämän on todettu johtavan myös ympäristöä vähemmän kuormittaviin elämäntapoihin. Siksi työn järkevä ja joustava organisointi on myös tehokas keino toteuttaa hyvinvoinnin uutta ”kolmikantaa”: taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen kestävyuden tasapainoa.

Työ on investointi tulevaisuuteen.

Ulkomaalaisten ja koko väestön työttömyysasteet

Lähde: Maahanmuuton vuosikatsaus 2011

Ulkomaalaisten työnhakijoiden osuus kaikista työnhakijoista oli 8 prosenttia vuonna 2011.

* Koko väestön työttömyysasteesta huomioitu työttömyystilaston sekä työvoimatutkimuksen tiedot.

Ratkaisuehdotus

KnowledgeHub

Maria Leivo

KnowledgeHubin taustalla on ajatus kokonaisvaltaisesta suomalaisen osaamisen hyödyntämisestä uusia teknologioita hyödyntäen.

KnowledgeHubissa hyödynnetään tehokkaasti työmarkkinoiden ulkopuolella olevia henkilöresursseja. Se tarjoaa esimerkiksi kotiäideille ja eläkeläisille mahdollisuuden osallistua työelämään ja hankkia lisätuloja heille sopivalla panoksella ilman suuria velvoitteita. Toimintamalli mahdollistaa myös muiden resurssien hyödyntämisen, mutta antaa erityisesti ratkaisun näiden vaikeammin tavoitettavien resurssien käyttöön.

KnowledgeHubin toiminnan mahdollistaa verkostoitumis- ja työnjakamistyökalu, jolla erilaisia työkokonaisuuksia, projekteja ja yritystoimintaa varten voidaan kasata erilaisia verkostoja. Toimintamalli antaa yrittäjämäisen vapauden ja itsemääräämisoikeuden tarjoamalla vain sen määrän töitä kuin itse kullekin sopii.

5. Rahoitusjärjestelmä lähemmäs ihmistä

Kaikkia ihmisiä voi huijata jonkin aikaa, joitakin ihmisiä voi huijata kaiken aikaa, mutta kaikkia ihmisiä ei voi huijata kaiken aikaa.

Abraham Lincoln

Ratkaisuehdotus

Kestävät investoinnit ja niiden skaalautuminen

Kestävä talous -foorumi

Kestävien investointien tai vaikutusinvestointien (impact investing) tarkoituksena on rahoittaa sellaisia yrityksiä, organisaatioita tai hankkeita, jotka tuottavat merkittävää ja mitattavaa sosiaalista tai ekologista hyötyä ollen samaan aikaan taloudellisesti kannattavia. Investointien edellytyksenä on niiden skaalautuvuus. JP Morganin tuoreen kyselyn mukaan kansainväliseen GIIN-verkostoon (Global Impact Investing Network) kuuluvat yritykset aikovat sijoittaa tänä vuonna kestäviin kohteisiin yhdeksän miljardia dollaria.

Finanssisektorin
lainsäädäntöä
tutkinut Harvardin
yliopiston ekonomisti
Kenneth Rogoff

Eurokriisi on konkreettinen esimerkki siitä, mihin kestävä talous ja talouspolitiikka johtavat. Alhaisten korkojen aiheuttama ylivelkaantuminen, kilpailukyvyyn rapautuminen, ylikuumenneet asuntomarkkinat sekä Kreikan ja Espanjan kaltaisten maiden rakenteelliset ongelmat synnyttivät ketjureaktion, jonka pysäyttämisen vaikeutta ei visionäärisinkään taloustieteilijä osannut ennustaa.

Osasy 2000-luvun talouskriiseihin on rahoitusmarkkinoiden irtautuminen reaali taloudesta. Erilaiset rahoitusinstrumentit ovat kehittyneet niin monimutkaisiksi, että riskejä on vaikea hallita eikä niiden toimivuutta ymmärretä kunnolla. Tämä yhdessä talouden monimutkaistumisen kanssa on tehnyt raha- ja talousjärjestelmistä haavoittuvia ja alttiita häiriöille. Talouden monimutkaiset verkostot ja riippuvuus suhteet johtavat helposti siihen, että yhden maan tai jopa yhden sektorin ongelmat ovat pian koko maailmantalouden ongelmia.

Monimutkaisissa verkostoissa ja rahoitusinstrumenteissa kehittyvien isojen muutosten ennakointi ja riskien hallinta alkavat olla lähellä mahdotonta. Erityisen väärässä ennustajat ovat isojen sokkien ennakoimisessa, eli juuri silloin, kun oikealla näkemyksellä olisi eniten arvoa.

Vuonna 1933 Yhdysvalloissa säädettiin kuuluisa Glass-Steagall -laki, joka erotti liike- ja sijoituspankkien toiminnan toisistaan. Laki oli 37 sivua pitkä. Vuonna 2010 säädettiin finanssisektorin sääntelyä lisäävä Dodd-Frank -laki. Se oli 30 000 sivua pitkä.

Kyseessä on kilpavarustelu, jonka valtion lainsäätäjät voivat ainoastaan hävittää.

Esimerkki osoittaa sen, että nykyinen talousjärjestelmä on lukkiutunut teollisen ajan logiikkaan ja sen synnyttämiin instituutioihin ja toimintatapoihin. Uusliberalismiin ja ortodoksiseseen talouspolitiikkaan luottavat hallitukset ovat olleet voimattomia estämään korruptiota, keinottelua ja oman edun tavoittelua.

Globalisaation synnyttämä talouden monimutkaistuminen on taloudellisen kehityksen välttämätön sivutuote. Talous on jatkuvassa myllerryksessä, ennakoimaton ja epätasapainossa. Siksi olisi korkea aika hyväksyä se tosiasia, että perinteisen taloustieteen menetelmät sopivat paremmin vakaan ja tasapainossa olevan maailman analysoimiseen. Business as usual ei enää toimi.

Demokratia on huono valtiomuoto, mutta parempaakaan ei ole keksitty.

Winston Churchill

Muutos lähtee tosiasioden tunnustamisesta

Onko vapaa markkinatalous tullut tiensä päähän? Onko sille vaihtoehtoja? Onko kysymys edes relevantti?

Winston Churchill totesi aikoinaan: ”Demokratia on huono valtiomuoto, mutta parempaakaan ei ole keksitty.”

Sama pätee markkinatalouteen. Ongelma on siinä, että me emme tiedä, mitä vaihtoehtoja meillä on.

Siitä huolimatta vastaus yllä oleviin kysymyksiin on kyllä. On selvää, että talous- ja rahajärjestelmät sellaisina kuin me ne tänään tunnemme, ovat liian hauraita ylläpitämään yhteiskunnallista vakautta ja taloudellista hyvinvointia. Tarvitsemme vaihtoehtoja. Tarvitsemme uutta taloudellista paradigmaa.

Oxfordin ja New Yorkin yliopistojen entinen professori, yhdeksi 2000-luvun merkittävimiksi talousajattelijoina nostettu **Nassim Nicholas Taleb** on sitä mieltä, että menestyvimpien talouksien tärkein ominaisuus on kestävyys – tai oikeammin ”epäsärkyvyys”. Sen sijaan, että yhteiskunnan rakenteet huojuvat ja jopa luhistuvat sokeista, niiden pitäisi paitsi kestää ne, myös vahvistua niistä.

Talebin mukaan ”epäsärkyvän” järjestelmän vastakohta ovat ylhäältä päin suunnitellut systeemit, kuten esimerkiksi pankkijärjestelmä. Näille systeemeille kriisit eivät ole mahdollisuuksia, kuten pitäisi, vaan uhkia.

Rahoitusmarkkinat = Gordionin solmu

Suhtautumisessa rahoitusmarkkinoiden häiriöihin sopii hyvin vertaus kuuluisasta Gordionin solmusta.

Zeuksen temppelissä Fryygian Gordionissa sijaitti monimutkainen solmu. Hän, joka avaisi solmun, olisi tuleva Aasian kuningas. Monet yrittivät avata solmua sormillaan, kenenkään siinä onnistumatta.

Paikalle tuli Aleksanteri Suuri, joka ratkaisi solmun arvoituksen lyömällä sen rikki miekallaan. Huijasiko hän? Vai ajatteliko hän, että ongelmaa ei voi ratkaista samalla ymmärryksellä, jolla se on luotu?

Vaivan ollessa vakava vanhat lääkkeet tepsivät harvoin. Tarvitaan ratkaisuja, jotka ensin saattavat tuntua täysin nurinkurisilta. Niin teki myös Aleksanteri Suuri. Hän muutti pelin sääntöjä pysyen silti uskollisena alkuperäiselle haasteelle.

Käytännön talouspolitiikalle maailman monimutkaistuminen tarkoittaa sitä, että sen tulisi ennakkoluulottomasti kokeilla eri vaihtoehtoja, tehdä kokeita ja valita paras ratkaisu tapauskohtaisesti. Uuden ajan talouspolitiikka edellyttää nöyryyttä suurten ja osin hallitsemattomien ongelmien edessä, sillä kaikkia vaikutuksia ei yksinkertaisesti ole mahdollista laskea etukäteen.

Ratkaisuehdotus

Joukkorahoituksen helpottaminen

Kestävä talous -foorumi

Joukkorahoitus ja joukkoistaminen (crowd sourcing, crowd funding) ovat toimivia, kevyitä, demokraattisia ja yhteisöllisiä vaihtoehtoja kestäväen talouden rahoitukseen ja toteutukseen. Joukkorahoitus vapauttaa resursseja julkishallinnolta ja toisaalta mahdollistaa sellaisten pienimuotoisten kestäväen kehityksen hankkeiden toteutumisen, joihin julkinen valta ei rahoitusta myönnä.

Eettinen pankki

Sitran ideakilpailun voittaja

Eettisen pankin peruseriaate on sama kuin tavallisenkin pankin, mutta sen luotonantokriteerinä on taloudellisen riskiarvion lisäksi ekologinen, sosiaalinen ja kulttuurinen vaikutus. Eettinen pankki ei esimerkiksi myönnä lainaa projekteihin, jotka sen arvion mukaan tuhoavat ympäristöä tai toimivat muuten epäeettisesti.

Eettisen pankin toiminta on täysin läpinäkyvää. Kaikki sen rahoittamat kohteet ovat näkyvillä yrityksen nettisivuilla. Eettisen pankin osakkaaksi pääsee tekemällä tietyn suuruisen sijoituksen pankkiin. Sijoituksen saa takaisin sovittuun ajanjaksoon jälkeen sovittu koronkera. Sijoituksilla pankki rahoittaa kestäväen taloutta edistäviä projekteja ja läpinäkyvyyden ansiosta jokainen pankin asiakas tietää, mihin rahat menevät.

Euroopassa eettinen pankkitoiminta on jo kohtalaisen yleistä. Esimerkiksi saksalainen GLS Bank toimii ympäri maata ja sen tase on suuruudeltaan 2,5 miljardia euroa. Eettisiä pankkeja ovat myös hollantilainen Tridos, tanskalainen Merkur, brittiläinen Charity Bank ja italialainen Banca Etica.

www.pankki2.fi

6. Luonnontalous *arvoonsa*

Hugo Chávez,
Venezuelan
edesmennyt
presidentti

Jos ilmasto olisi
pankki, USA olisi jo
pelastanut sen.

Perimmäisen määritelmän mukaan talous allokoituu niukkoja resursseja. Raha puolestaan on tärkeä taloudellisen vaihdannan ja allokaation väline. Nykyinen talousjärjestelmä tekee kuitenkin päätöksiä pääasiassa sellaisilla kriteereillä, jotka voidaan mitata rahassa.

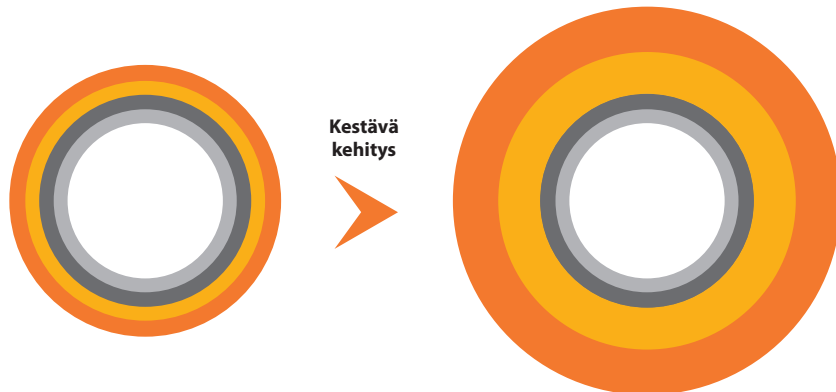
Raha ei saisi olla päätöksenteossa niin hallitsevassa asemassa, kuin se tällä hetkellä on. Jos yhteiskunnat halutaan rakentaa vakaalle ja kestäväälle pohjalle, on ympäristö ja luonnonvarat otettava osaksi taloudellista päätöksentekoa ja siihen liittyviä kansainvälisiä sopimuksia.

Vallitseva talousajattelu arvottaa keskeiset luonnonvarat resursseiksi. Niiden käytöstä aiheutuvat ympäristövaikutukset on perinteisesti nähty taloudellisen toiminnan ulkoisvaikutuksina. Luonnonvarojen aineettomat arvot tai niiden käytöstä koituvat ympäristövaikutukset kyetäänkin huomioimaan päätöksenteossa, jos niille pystytään asettamaan hinta ja tapa luoda niille markkinoita.

Tällä hetkellä ongelmana on, että luonnontaloutta on vaikea arvottaa. Esimerkiksi yritysten näkökulmasta ympäristövaikutusten hinnoittelu yhdessä maassa mutta

Pääoma ja kestävä kehitys

Kestävässä kehityksessä jätämme tuleville sukupolville yhtä paljon mahdollisuuksia kuin meillä on ollut – ellei enemmän. Siinä luontopääoma ei pienene ihmisen tekemän pääoman kustannuksella. Pääoma voi silti kokonaisuutena kasvaa, jos sosiaalinen ja inhimillinen pääoma vahvistuvat.

■ Luontopääoma ■ Ihmisen tekemä pääoma ■ Sosiaalinen pääoma ■ Inhimillinen pääoma

ei toisessa asettaa ne epätasa-arvoiseen kilpailuasemaan. Siksi sekä hiilidioksidipäästöille että muille luonnonvarojen käytöstä aiheutuville ympäristöhaitoille pitäisi asettaa globaalit hinnat ja kansainväliset ohjausmekanismit. Toistaiseksi tällaisia toimivia järjestelmiä ei ole saatu aikaiseksi. Esimerkiksi päästökaupasta ei ole muodostunut vaikuttavaa välinettä ilmastonmuutoksen torjuntaan.

Ympäristön näkökulmasta ongelmana on hinnoittelun vaikeus ja epätarkkuus. Miten hinnat muodostuvat? Miten määritellään hinta ekosysteemille, jonka monimutkaista toimintaa ei tarkkaan tunneta? Tai jonka järkkymisen kustannuksia on mahdoton arvioida? Miten voidaan olla varmoja siitä, mitkä ovat luontopääoman käytön ekologiset, sosiaaliset ja terveydelliset vaikutukset pitkällä aikavälillä? Riskinä on myös se, että luonnonvarojen arvottaminen rahassa korostaa liikaa niiden taloudellista näkökulmaa ekologisten ja sosiaalisten näkökulmien kustannuksella.

Hinnoittelu ei ratkaise kaikkia ongelmia. Silti se on paras käytettävissä oleva ohjausmekanismi. Sen voimaa ei tule aliarvioida, sillä monesti se käynnistää muutoksia, jotka vievät oikeaan suuntaan.

Esimerkkejä luonnonvarojen ottamisesta osaksi taloutta on jo useita sekä Suomessa että kansainvälisesti. Niitä ovat muun muassa fossiilisten polttoaineiden hinnan merkittävä korottaminen, ilmastolaki, ympäristöä säästävän liiketoiminnan edistäminen esimerkiksi verohelpotuksin ja erilaiset ympäristöverot.

Vallitseva talousjärjestelmä hyödyntää luonnonresursseja kestävämmällä tavalla. Siinä varallisuuden kasvu käytetään materiaalin kulutuksen lisäämiseen, palveluja verotetaan ankarammin kuin tavaroita ja tukea suunnataan tavaroiden vientiin. Vanhalla logiikalla toimiva yhteiskunta suosii materiaalista kulutusta palveluiden kustannuksella.

Uusi taloudellinen ajattelu suhtautuu luonnonvaroihin pääomana, joka menetetään, jos sitä ei osata sijoittaa oikein tai tuhlataan holtittomasti.

Se ottaa luonnonvarat ja ympäristönäkökulmat huomioon laatiessaan talouden kehitystä kuvaavia mittareita, budjetteja ja tase-analyysseja.

Uusi talousajattelu ei hyväksy sitä, että luonnonvarojen tuhlaus koituu vain muuttaman harvan lyhytaikaiseksi taloudelliseksi hyödyksi, mutta köyhdyttää pitkällä aikavälillä kaikkia muita. Se verottaa fossiilisia polttoaineita ja tarpeettoman krääsan tuotantoa ankaralla kädellä ja suo verohelpotuksia immateriaalisille asioille, kuten palveluille. Uusi talouspolitiikka tekee kaikesta luontoa tuhoavasta toiminnasta ihmiselle niin kallista, että pikkuhiljaa jokainen meistä muuttaa elintapojaan kestävämpään suuntaan.

Luonnon kantokykyä kunnioittava talous on jotain uutta, toistaiseksi vielä hahmottamaton, ehkä pelottavakin tulevaisuudenkuva, mutta loppujen lopuksi ainoa vaihtoehto. Sen toteutumiseksi meidän on otettava suuria harppauksia kohti uusia elintapoja, kehitettävä uutta liiketoimintaa ja tehtävä rohkeita poliittisia päätöksiä sekä Suomessa että kansainvälisesti. Aikaa ei ole hukattavaksi, sillä yhteiskunta, jonka hyvinvointi nojaa voimakkaasti luonnonvarojen ja energian kulutukseen, sopeutuu muutokseen hitaasti – pahimmassa tapauksessa vain kriisin kautta.

Kysymys on siitä, riittääkö meillä rohkeus valjastaa markkinamekanismi ja ihmisten luovuus toimimaan tehokkaammin ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja muiden ekologisten ongelmien vähentämiseksi.

Ratkaisuehdotus

Luontopääoman kestävä hyödyntämisen klusteri

Kestävä talous-foorumi

Suomen vesistö, metsät ja muut ekosysteemit ovat vaurautta, jotka tarjoavat elintärkeitä hyödykkeitä ja palveluita. Meille luonnon merkitys yksilön ja yhteiskunnan hyvinvoinnin lähteenä on kiistaton.

Suomalaisen luonto-osaaminen on maailman huippua. Luontopääoman kestävä käyttö ja ekosysteemipalvelujen kehittäminen hyödyntäen tätä osaamista, teknologiaa ja kansainvälisiä verkostoja avaa mahdollisuuksia uusille innovaatioille. Suomeen tulisi perustaa luonto-osaamisen perustuva elinkeinoklusteri, joka tekisi vientituotteen siitä syvällisestä luonnon hyvinvointivaikutusten ymmärtämisestä, jota meillä suomalaisilla on.

Tämä ekosysteemipalveluihin perustuva klusteri tekisi liiketoimintaa asiakaslähtöisistä kestävästä kehityksestä perustuvista ratkaisuista ja investoisi erilaisiin luontopääomaa kestävästi hyödyntäviin hankkeisiin, kuten esimerkiksi energiayhtiöiden muuttamiseen ekosysteemipalveluita tarjoaviksi yhtiöiksi.

7. Yksilöitä ja yhteisiä päätöksiä – kaikkia tarvitaan

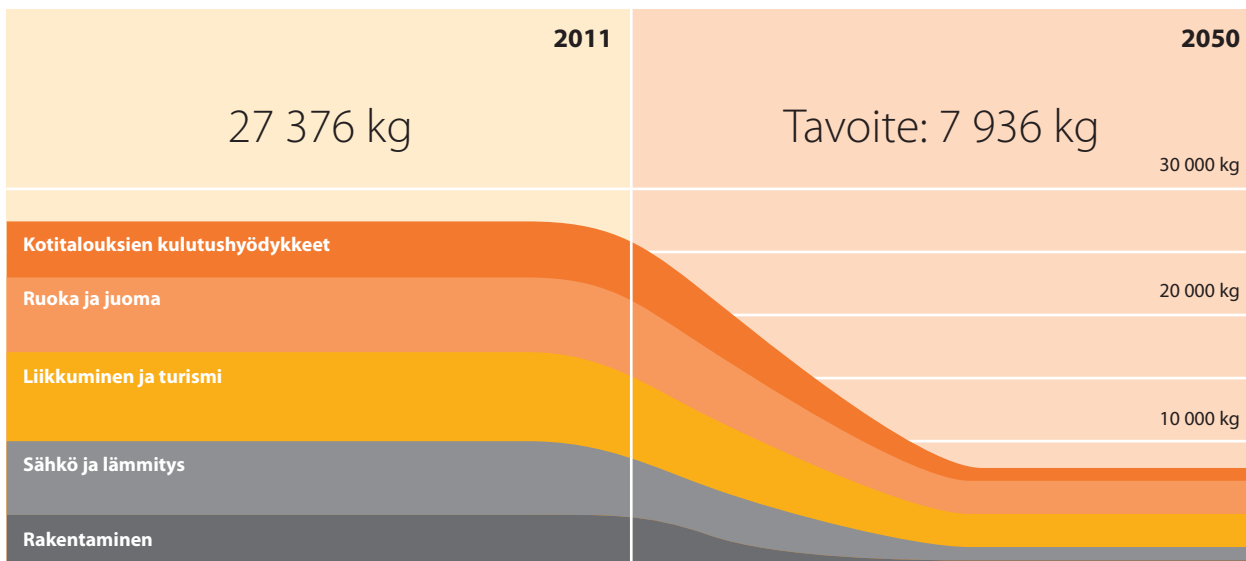
Muutos kestävän talouden yhteiskuntaan on systeeminen, monimutkainen ja monitasoinen. Se tarkoittaa, että yksittäisillä ihmisillä, yhteisöillä, yrityksillä ja julkishallinnolla on oma tärkeä roolinsa muutoksen aikaansaamisessa.

Lopulta kaikki palautuu kuitenkin yksilöön. Ihmisten tavat asua, liikkua ja syödä ovat ratkaisevia kestävässä taloudessa. Meidän kaikkien pitää tehdä hallittu, mutta radikaali elämäntapojen muutos. Suomalainen kuluttaa luonnonvaroja vuodessa lähes nelinkertaisesti sen, mitä maapallo kestää. Länsimainen kulutusyhteiskunta on synnyttänyt myös runsaasti hyvinvointi- ja terveysongelmia. Meidän pitäisi kuluttaa paitsi vähemmän, myös älykkäämmin.

Vaikka yhden ihmisen tekojen merkitys isossa maailmassa voi tuntua mitättömältä, yksittäiset valinnat vaikuttavat ympäristöön. Poliittinen päätöksenteko ei tapahdu tyhjiössä, vaan poliitikot etenevät, kun he uskovat äänestäjien olevan valmiita muutokseen. Kuluttajat voivat lompakollaan vaikuttaa yritysten toimintaan.

Keskivertoeurooppalaisen materiaalijalanjälki 2011–2050

Lähde: Spread Baseline Research 2011 & Demos Helsinki

Jotta keskivertoeurooppalaisen materiaalijalanjälki olisi tasapainossa ekologisen kantokyvyn kanssa, sen pitäisi pienentyä nykyisestä yli 27 000 kilosta alle 8 000 kiloon vuodessa. Jotta se olisi mahdollista, muun muassa ravinto-, asumis- ja liikkumistottumuksia tulisi muuttaa radikaalisti.

Yhteisöissä elämäntavat leviävät helposti jäsenten kesken. Kulutustottumusten muutos tarvitaan, sillä rebound-efekti, kimpoamisvaikutus, syö helposti teknologisen kehityksen hyödyt: kun jääkapit kuluttavat vähemmän energiaa, niitä hankitaan toinen kellariin.

Kestävyys ei tarkoita mukavuudesta tinkimistä

Elämäntavat eivät pakottamalla muutu, sen on osoittanut käyttäytymismuutoksen tutkimus. Siksi terveellisten ja resurssifiksujen elämäntapavaihtoehtojen pitää olla ihmisille houkuttelevia ja helposti saatavilla.

Ihmisten elämäntilanteet ja tavat ovat erilaisia. Siksi massoille suunnattu yksi ratkaisu ei todennäköisesti motivoi yksilöä muuttamaan käyttäytymistään. Ihmiset etsivät omaan identiteettiinsä sopivia ja henkilökohtaiseen elämäänsä parhaiten toimivia ratkaisuja.

Kestävien elämäntapojen edistämässä oleellista onkin tunnistaa ihmisten erilaiset tarpeet ja elämäntilanteet. Yksi ostaa luomua ensisijaisesti siksi, että uskoo sen kuormittavan ympäristöä vähemmän. Toiselle se on statuskysymys, keino viestiä hyvästä mausta, terveistä elämäntavoista ja sivistyksestä.

Poliittiset päättäjät ja yritykset vaikuttavat keskeisesti yksilöiden käsillä oleviin vaihtoehtoihin asua, liikkua ja syödä. Tarjotaanko kouluissa maukasta kasvisruokaa? Pääseekö töihin helposti pyörällä? Kannustaako lainsäädäntö paikalliseen uusiutuvan energian tuotantoon?

Kestävät elämäntavat, terveys ja hyvinvointi sekä entistä resurssiviisaampi kulutus ovat nouseva trendi. Ne tarjoavat yrityksille mehevän liiketoimintamahdollisuuden.

Muutos kestävään ja hyvinvoivaan maailmaan tuntuu hitaalta ja vaikealta. Tekisi mieli syyttää systeemiä, mutta loppujen lopuksi on vain meitä ihmisiä.

Vertaiset luovat uuden talouden

Jos massatuotanto oli 1900-luvun talouden suuri mullistus, voi vertaistaloudesta tulla 2000-luvun big bang.

Vertaistaloudessa ihmiset tuottavat ja kuluttavat tavaroita, palveluita ja ideoita vapaaehtoisesti yhdessä. Toiminnan taustalla on erilaisia ihmisiä ja motiiveja: halu tehdä asioita muiden kanssa, kehittää itseään tai elää parempaa arkea.

Vertaistaloudessa kehitetään ja käytetään avoimen lähdekoodin ohjelmistoja yhdessä. Ruokaosuuskunnissa kaikki saavat osansa yhteisen pellon sadosta. Aikapankin jäsen pitää toiselle kitaratunnin ja saa palkkioksi ”valuuttaa”, jolla voi ostaa toiselta koiran ulkoilutusta. Tavarantoiminnan sijaan tärkeämpää on mahdollisuus tarvittaessa päästä käyttämään sitä: kun porakonetta tarvitsee kerran vuodessa, on ostamisen sijaan järkevää lainata sitä taloyhtiön yhteisestä työkaluvarastosta. Säästyy rahaa ja luonnonvaroja, naapuritkin tulevat tutuiksi. Taloustieteen termin vertaistalous *luo arvoa*, vaikkei se ensi näkemältä kilahtaisi euroiksi kansantalouden kirstuun. Paljon verorahoja kuitenkin säästyy, kun ihmiset elävät hyvinvoivina jäseninä yhteisöissä ja kuormittavat ympäristöä entistä vähemmän.

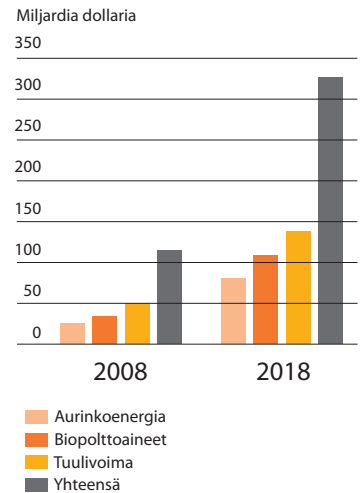
Raha ei siis ole vertaistaloudessa tärkein vaihdettava, mutta nokkela liikemies osaa hommansa. Esimerkiksi Airbnb on palvelu, jonka kautta ihmiset ympäri maailmaa voivat vuokrata asuntonsa eteenpäin vaikka muutaman viikon lomamatkan ajaksi. Airbnb velottaa välistä pienen siivun.

Kun asunnon lainaamisen kaltaiset vertaistalouden muodot yleistyvät, tarvitaan välittäjä koordinoimaan toimintaa. Siitä syntyy tulevaisuudessa merkittävää bisnestä, minkä esimerkiksi Airbnb, eBay ja ZipCar jo näyttävät.

Mutta kuinka rahapulassa oleva julkinen sektori voisi hyödyntää yhteisöjä hyvinvoinnin turvaamiseksi?

Uusiutuvien energiateknologioiden markkinat

Lähde: Clean Edge 2009

Ratkaisuehdotus

Kaupunkilaisten oma pelto

Sitran ideakilpailun voittaja

Herttoniemen ruokaosuuskunta vuokrasi Vantaalta reilun hehtaarin kokoisen pellon ja palkkasi puutarhurin viljelemään sitä. Osuuskuntalaiset sitoutuvat ostamaan sadon ja jakamaan taloudellisen riskin viljelijän kanssa. Mukana olevat kotitaloudet sijoittavat ennakkoon vuotuisen satomaksun ja osallistuvat talkootöihin omien mahdollisuuksiensa mukaan. Pellon sato jaetaan kaikkien kesken kerran viikossa.

www.ruokaosuuskunta.fi

Yhteiskuntavastuusta (Corporate Social Responsibility) yhteisen arvon tuottamiseen (Creating Shared Value)

Lähde: Kramer & Porter

Perinteinen yhteiskuntavastuu CSR	Jaetun arvon tuottaminen CSV
Arvo: Hyvän tekeminen	Arvo: Taloudelliset ja sosiaaliset hyödyt suhteessa kustannuksiin
Kansalaisuus, filantropia, kestävyys	Arvon tuottaminen yritykselle ja yhteisölle samanaikaisesti
Perustuu vapaaehtoisuuteen tai ulkoiseen paineeseen	Sisäänrakennettu yrityksen toimintalogiikkaan ja kilpailuun
Erillään voiton maksimoinnista	Erottamaton osa voiton maksimointia
Ulkoinen raportointi ja henkilökohtaiset preferenssit määrittävät agendan	Yrityskohtainen ja yrityslähtöinen agenda
Vaikuttavuutta rajoittaa yhteiskuntavastuutoiminnan budjetti	Järjestää uudelleen yrityksen koko budjetin
Esimerkki: Reilun kaupan suosiminen hankinnoissa	Hankintojen muuttaminen laadun ja tuoton kasvattamiseksi

Shared value -yritykset eivät tingi tavoitteestaan tuottaa osakkeenomistajille voittoa, mutta ne hyödyttävät samalla muuta yhteiskuntaa vastaamalla sen tarpeisiin ja haasteisiin.

Vertaistalous ei ole uusi ilmiö. Osallistuihan mummokin nuoruudessaan kylänsä talkoisiin. Uudet viestintäteknologiat ovat kuitenkin mahdollistaneet toiminnan skaalautuvuuden. Se tarkoittaa, että vertaistalous voi toimia isoissa kaupungeissa tai maapallon laidalta toiselle.

Missä ongelma, siellä rahanarvoinen kysyntä ratkaisulle

1950-luvulla Suomi oli ison haasteen edessä. Maksettavana oli jättimäiset sotakorvaukset, jotka veivät rahaa 2,5-kertaisesti Suomen silloisen bkt:n suuruuden. Tuosta ponnistuksesta käynnistyi kuitenkin suomalaisen metalliteollisuuden voittokulku, jota elektroniikkateollisuuden menestys seurasi.

Nyt Suomen ja muun maailman selätettävänä on paljon suurempia uhkia. Ilmastonmuutoksen, hupenevien luonnonvarojen ja sosiaalisen eriarvoistumisen seuraukset ovat hillitsemättöminä arvaamattomia, todennäköisesti katastrofaalisia. Samaan aikaan elintasosairaudet piinaavat vauraita maita ja väestö vanhenee.

Uhkakuvista avautuu kuitenkin loputtomasti mahdollisuuksia. 2000-luvun menestyjäyritykset tunnistavat ekologisten ja sosiaalisten haasteiden ratkaisemisen valloittamattomina markkinoina. Kestävän talouden ratkaisujen kehittämisessä yritykset ovat keskiössä, sillä ne ovat yhteiskunnan tehokkaimpia innovoijia. Tulevaisuuden kestävä talouden huippuyritykset näkevät vielä pidemmälle. Ne muuttavat liiketoimintalogiikkaansa.

Suomalainen ZenRobotics valmistaa jätteenlajittelurobotteja. Rautakeskon Energiamestari-palvelu tarjoaa asiakkaalle neuvoja ja tuotteita energiatehokkaan rakentamiseen. Matkapuhelinyhtiö Vodafone M-Pesa -mobiilipankkipalvelu palvelee jo miljoonia kehittyvien maiden ihmisiä. Heillä on matkapuhelin, muttei pääsyä pankkipalveluihin. M-Pesan kautta he voivat lähettää rahaa ja maksaa laskuja puhelimen välityksellä. Ennen huonomainen Nestlé tarjoaa nykyisin kahvin pienkasvattajille neuvontaa viljelyasioissa ja tukea välttämättömien tarpeiden, kuten lannoitteiden hankinnassa. Lisäksi se takaa viljelijöiden pankkilainoja. Viljelijät saavat paremman sadon ja tuoton, Nestlé taas turvaa itselleen tasalaatuisen ja varman raaka-ainevirran.

Esimerkkejä uudenlaisesta yritystoiminnasta siis on jo, mutta valtaosa yhteiskunnallisten ongelmien synnyttämisestä markkinoista on vielä löytämättä.

Palvelualoite

Palvelualoite toisi elinkeinoelämälle, järjestöille, kansalaisille ja kaupungin henkilökunnalle mahdollisuuden tehdä ehdotus siitä, miten aloitteen jättäjä voisi järjestää jonkin kaupungin toiminnon nykyistä kustannustehokkaammin ja laadukkaammin. Jos idea johtaisi tuloksiin, seuraisi normaali hankintamenettely. Palvelualoite toisi uusia ideoita kaupungin palvelutuotantoon, lisäksi kaupunkilaisten osallistumismahdollisuuksia ja valinnan vaihtoehtoja palveluiden suhteen.

Ruotsissa palvelualoite on käytössä 29 kunnassa.

Maaailman pelastaminen on tulevaisuuden isoa bisnestä. Suomen valttikortti voisi olla koulutuksen ja lukutaidon vieminen sinne, mistä sitä puuttuu.

Julkinen sektori turvaajasta mahdollistajaksi

Julkisella sektorilla on monia keinoja edistää kestävää taloutta. Lainsäädäntö, verotus ja hyvinvointipalvelujen sekä infrastruktuurin tarjoaminen lienevät niistä tutuimpia, mutta eivät ainoita tapoja.

Julkinen sektori on keskeinen Suomen kilpailukyvyyn edistäjä. Panostukset tutkimukseen ja kehitykseen ovat Suomessa jo nyt EU:n huipputasoa. Ne eivät ole menneet hukkaan, sillä innovoivien yritysten määrä on Suomessa yhtä lailla Euroopan korkeimpia.

Julkinen sektori voi samaan tapaan ”tuupata” yksilöitä kestäviin elämäntapoihin ja tukea yhteisöistä lähteviä vertaistalouden muotoja.

Valtio, valtion liikennelaitokset ja kuntayhtymät ostavat vuosittain tavaraa ja palveluita 23 miljardilla eurolla. Se on 15 prosenttia bruttokansantuotteesta. Ei siis ole samantekevää, keneltä julkinen sektori ostaa. Suosimalla ekologisesti ja sosiaalisesti kestäviä tuotteita ja palveluja se voi osaltaan merkittävästi edistää kestävää taloutta.

Julkinen sektori voi myös omassa johtamisessaan edistää kestävää taloutta. Se voisi lainata johtamisvälineitä yksityiseltä puolelta: tulokseen perustuvat palkkiot, mahdollisuus nähdä työnsä konkreettinen tulos ja toisaalta paine siitä, että työn tulokset aidosti vaikuttavat uralla etenemiseen, voisivat tuoda julkiselle puolelle tervettä kiritystä ja motivaatiota.

Sekä julkisessa terveydenhuollossa että koulutusjärjestelmässä tulisi hyödyntää uutta teknologiaa huomattavasti nykyistä tehokkaammin. Se avaisi Suomelle mahdollisuuksia viedä näitä palveluja myös ulkomaille.

Julkisen sektorin hankkeet ovat yleensä kokoluokaltaan jättimäisiä. Hyvä suunnitelma hankkeen toteuttamiseksi ei välttämättä riitä. Kokeilujen ja nopeiden ratkaisujen tuominen julkiselle sektorille takaisivat, että suunnitelman ongelmakohdat löydettäisiin jo matkan varrella, ja lopputulos vastaisi parhaalla mahdollisella tavalla tosielämän tarpeita.

Veroeuroja säästyty, kun havaittuja puutteita ei tarvitse jälkikäteen korjailla.

Biotalouden ja cleantechin nostaminen Suomen elinkeinopolitiikan keskiöön, hiili-neutraaliutta tavoittelevat Hinku-kunnat tai kuntien palvelualoite ovat hyviä esimerkkejä julkisen sektorin aktiivisista pyrkimyksistä kestävään talouteen.

Kun iso laiva kääntyy, syntyy väistämättä liikehdintää. Siksi julkinen talous voi parhaimmillaan olla kestävä talouden keskeinen suunnannäyttäjä ja keskustelun herättäjä.

Hinku-kunnat

Viisi kuntaa sitoutui vuonna 2008 vähentämään liikenteen, asumisen ja ruuan hiilipäästöjään enemmän kuin EU edellyttää: 15 prosenttia vuoteen 2016 mennessä ja 80 prosenttia vuoteen 2030 mennessä (vuoden 2007 tasosta).

Mukana kokeilussa ovat nyt Ii, Hanko, Kuhmoinen, Lohja, Mynämäki, Padasjoki, Parikkala, Siuntio, Raasepori ja Uusikaupunki.

Kolme kuntaa saavutti vuoden 2016 tavoitteen jo vuonna 2011.

Esimerkiksi Padasjoella fossiilisten polttoaineiden päästöt vähenivät 49 prosentilla kunnan siirryttyä puupohjaiseen kaukolämpölaitokseen.

8. Kasvuriippuvuudelle vaihtoehtoja

*Teppo Turkki,
Sitran Itä-Aasian
johtava asiantuntija*

Tulevaisuuden talous on taistelua raaka-aineista, resursseista ja energiasta.

Taloukasvu – moniteräinen miekka

Taloukasvun sisältöön, laatuun ja tarpeellisuuteen liittyvät näkemykset jakavat mielipiteitä.

Taloukasvu itseisarvona vai välinearvona?

Vain harvat pitävät taloukasvua yhteiskunnan itseisarvoisena tavoitteena, mutta millainen välinearvo taloukasvulla on suhteessa kestäväen hyvinvoinnin tuottamiseen?

Taloukasvua nyt vai tulevaisuudessa?

Länsimaaiset yhteiskunnat on rakennettu niin, että kasvun hiipuminen aiheuttaa sosiaalisia, taloudellisia ja ekologisia ongelmia. Jos pääsisimme teollisen talouden rakenteista irti, olisiko jatkuva taloukasvu pitkällä tähtäimellä enää välttämätöntä?

Kansallista vai globaalia kasvua?

Onko ensisijaista, että länsimaiden talous kasvaa entisestään, vai että muut maat voivat taloukasvun myötä nostaa elintasonsa yhtä korkeaksi?

Hyvää vai huonoa kasvua?

Tavoittelemmeko kasvua hinnalla millä hyvänsä, vai suosimmeko aineetonta ja laadullista kasvua sekä hyvinvointiongelmia työkseen ratkovia yrityksiä?

Irtikytkentä, mahdollista vai ei?

Voiko kasvu jatkua, jos se kytketään irti luonnonvarojen kulutuksesta ja kielteisistä ympäristövaikutuksista? Vaikka se olisikin mahdollista, voidaanko se tehdä tarpeeksi nopeasti?

Useat tutkimukset osoittavat, ettei luonnonvarojen kulutukseen perustuva taloukasvu voi jatkua, eikä jatkukaan, entisellään. Maailmantalous kuluttaa tällä hetkellä ekologisia resursseja 40 prosenttia yli kestäväen tason.

Silti pelkkä ajatuskin taloukasvun hiipumisesta hirvittää monia. Länsimainen yhteiskuntarakente rakentuu taloukasvun varaan. Jos se hiipuu tai sitä ei ole, valtiot ovat pulassa. Hyvinvointiyhteiskunnan rahoitus on riippuvainen verotuloista. Jos ne eivät kasva, eivät kasva hyvinvointiyhteiskunnan tarjoamat palvelutkaan. Siksi taloukasvun ja hyvinvoinnin kytkeminen irti toisistaan tarkoittaisi monien mielestä kansalaisten köyhdyttämistä.

Kansainvälinen tiedeyhteisö on kuitenkin ryhtynyt pohtimaan yhä vakavammin, onko luonnonvarojen kulutukseen perustuvalla taloukasvulla vaihtoehtoja. Voiko taloukasvua irrottaa luonnonvarojen kulutuksesta? Tarkoittaako se kasvusta luopumista? Miten se tehdään niin, että riittävä elintaso säilytetään?

Usein oletetaan, että talous voi jatkua kasvuaan, kun teknologinen kehitys etenee ja tuotanto muuttuu aineettomaksi. Teknologisen kehityksen toivotaan johtavan niin kutsuttuun irtikytkentään, jossa taloukasvu ei enää kasvata resurssien kulutusta. Irtikytkentää mitataan tyypillisesti sen perusteella, kuinka paljon energiaa ja materiaaleja kuluu tuotettua euroa kohti.

Irtikytkentä-keskustelussa on tärkeää erottaa toisistaan suhteellinen ja absoluuttinen irtikytkentä. Suhteellisessa irtikytkennässä resurssien käyttö tai ympäristövaikutukset yhtä tuotettua yksikköä kohden vähenevät, mutta kokonaistuotannossa ne edelleen kasvavat. Sen sijaan absoluuttisessa irtikytkennässä resurssien käyttö tai ympäristövaikutukset vähenevät huolimatta siitä, että tuotanto kasvaa.

Pitkälle kehittyneissä maissa ekologisesti kestäväen talouden on nähty edellyttävän absoluuttista irtikytkentää. Näin siksi, että edes huomattava suhteellinen irtikytkentä ei johda ekologisesti kestäväen talouteen, vaan korkeintaan hidastaa pahenevan ympäristökriisin seurauksia.

Viime vuosikymmeninä talouden ekotehokkuus eli suhteellinen irtikytkentä on parantunut selvästi. Länsi-Eurooppa on ollut tässä edelläkävijä.

Kolikolla on kuitenkin kääntöpuoli. Suhteellisessa irtikytkennässä ei useinkaan oteta huomioon tavaratuonnin aiheuttamia ympäristövaikutuksia. Monet hyödykkeet tai niiden osat on tuotettu ulkomailla käyttäen suuria määriä energiaa, vettä ja mineraaleja. Missä määrin kyse on siis mittausharhasta?

Suomessa ekotehostumista on tapahtunut tasaisesti viimeisten vuosikymmenten aikana. Tästä huolimatta luonnonvarojen määrällinen eli absoluuttinen kulutus on lisääntynyt. Tuotannon ja kulutuksen kasvu on siis kumonnut ekotehokkuuden saavutukset.

Absoluuttista irtikytkentää vaikeuttaa niin kutsuttu rebound-efekti: ekotehokkuus tekee kulutuksesta edullisempaa, mikä houkuttelee kuluttamaan lisää. Se taas kumoo ekotehokkuudella saavutetut vaikutukset.

Entä jos irtikykentä ei onnistu?

Monet ympäristöongelmiin erikoistuneet tutkijat ovat sitä mieltä, että emme enää voi tuudittautua ajatteluun, jonka mukaan ympäristöongelmat ratkeavat talouskasvua vihertämällä. Koska absoluuttisen irtikykennän onnistumiseen ei voi luottaa, on vaihtoehdoksi esitetty toisenlaista mallia: hyvinvoinnin ja vaurauden määrittelyä laajemmin niin, että niissä huomioitaisiin rahallisen pääoman lisäksi ekologinen, sosiaalinen, fyysinen ja inhimillinen pääoma.

Tämä tarkoittaa vaurauden ja hyvinvoinnin ainakin osittaista irrottamista talouskasvusta. Kansainvälisessä kestävä talouden keskustelussa on vahvistunut näkemys siitä, että kehittyneimpien maiden on ryhdyttävä vakavissaan pohtimaan tämän vaihtoehdon mahdollisuutta.

Miten tämä sitten onnistuisi? Kysymykseen ei ole yksinkertaista vastausta. Todennäköisesti se vaatii ainakin uusien kehitystä mittaavien mittareiden käyttöönottoa (kts. Teesi 2). Lisäksi tarvitaan ihmisten käyttäytymistä, organisoitumisen muotoja ja niiden ansaintalogiikkaa muuttavia päätöksiä, jotka vaativat radikaaleja sosiaalisia, poliittisia ja institutionaalisia innovaatioita.

Eri puolilla maailmaa kokeillaan ja kehitetään uusia ekologisesti ja sosiaalisesti kestäviä tapoja työllistää ihmisiä, tuottaa ja vaihtaa hyödykkeitä sekä rahoittaa niistä syntyvää uutta taloudellista toimeliaisuutta.

Haastavaksi tilanteen tekee se, että maailman kymmenen suurimman yrityksen joukossa on seitsemän öljy-yhtiötä. Liikevaihdolla mitattuna kaksi suurinta ovat Exxon Mobile ja Royal Dutch Shell. Ne vastaavat suuresta osasta maailman talouskasvusta, sillä öljyä, kaasua ja kivihiihtä löytyy koko ajan lisää. Niin kauan kuin fossiilisia polttoaineita löytyy ja niiden käyttö jatkuu, hiilidioksidipäästöt jatkavat kasvuaan.

Osittain tästä syystä irtikykentään paneutuneet ympäristötaloustieteilijät pitävät tuotannon ja kulutuksen kasvun irtikykentää ympäristöhaitoista käytännössä epärealistisena. Vaikka irtikykentä olisi teoreettisesti mahdollista, käytännössä se ei näytä tapahtuvan niin nopeasti kuin ilmastonmuutokseen vastaaminen edellyttäisi.

Kansainvälisessä kestävä talouden keskustelussa irtikykentää koskevaa tutkimusta pidetään kuitenkin tärkeänä keinona edistää globaalia vihreää taloutta. Tutkimus on vasta alkuvaiheissa, mutta uutta tietoa pyritään tuottamaan nopeasti. Sitä kokoaa YK:n ympäristöohjelman UNEP:n alaisuudessa toimiva tieteellinen asiantuntijaneeli IRP, joka julkaisi vuonna 2011 ensimmäisen irtikykentää käsittelevän julkaisunsa.

Entä jos talous ei kasvakaan?

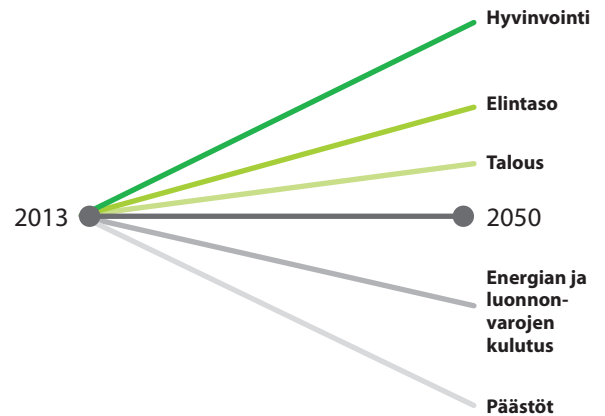
On hyvin mahdollista, että rikkaat länsimaat joutuvat totuttelemaan pitkään hitaan kasvun, jopa nollakasvun, aikaan. Samaan aikaan kehittyvät maat tavoittelevat kiihtyvällä tahdilla länsimaista elintasoja. He ovat siihen oikeutettuja, mutta kansainvälisen yhteisön tulee löytää keinot, joilla haluttu elintaso saavutetaan aiempaa kestävämmällä tavalla.

Riippumatta siitä, miten tärkeänä talouskasvua pidetään, länsimaiden on varauduttava siihen, että talous ei yrityksistä huolimatta kasvakaan.

Meidän tulisi löytää tapoja kehittää kansantaloutta joustavammaksi ja vahvemmaksi, vähemmän alttiiksi häiriöille. Hyvinvointia pitäisi pystyä luomaan myös ilman talouskasvua. Jos sen riippuvuutta jatkuvasta kasvusta pystyttäisiin vähentämään, talouskasvun hiipumisen ei tarvitsisi tarkoittaa kehityksen hiipumista.

Tämä ei tarkoita kasvun demonisointia, sillä kasvu on kehityksen luonnollinen seuraus. Kasvun laatua tulee kuitenkin voida arvioida kriittisesti. Tarvitaan syvällisempää ja ennakkoluulottomampaa ymmärrystä kasvun sisällöstä, laadusta ja mahdollisuuksista tukea kestävä talouden tavoitteita. Siihen tarvitaan avointa, rakentavaa ja eri näkökulmia kunnioittavaa yhteiskunnallista keskustelua. Samaan aikaan hyvinvoivassa ja kehittyvässä yhteiskunnassa pidetään tiukasti huolta siitä, että hyvät asiat, kuten työllisyys, terveys, sivistys ja luonnon elinvoimaisuus, kasvavat.

Irtikykentätavoitteita

Ratkaisuehdotus

Kuluttamisen ja työnteon verotuksen muuttaminen

Kestävä talous -foorumi

Yksi keskeisimmistä kestävä talouden muutosvoimista voisi olla kuluttamisen ja työnteon verotuksen muuttaminen. Muovisesta kertakäyttökraasästä tulisi tehdä kal-liimpaa ja samalla laskea kestävästi tuotettujen laatutuotteiden ja palvelujen hintoja. Muun muassa kansanedustaja Osmo Soininvaara on esittänyt (HS 9.7.2012) verotuksen kytkeä irti työnteosta. Soininvaara ehdottaa, että ne verotulot, jotka työnteon verottamatta jättämisellä menetetään, korvataan verottamalla raaka-aineiden ja energian käyttöä nykyistä selvästi enemmän.

9. Avoimuus vie parhaisiin ratkaisuihin

Talous on poleeminen aihe, josta keskustellaan usein ristiriitaisesti ja vastakkaisista tieto- ja arvopohjista käsin. Eriävät mielipiteet ovat politiikan ydin, mutta talousajatteluun liittyvä kuppikuntaisuus tekee vaikeaksi sopia niistä tavoitteista ja keinoista, joilla kestävää taloutta rakennetaan.

Kärjistäen talouskeskustelussa ovat vastakkain hörhöt ja jäärät. Hörhöt ovat idealisteja, jotka uskovat yksittäisten tekojen vaikuttavuuteen, ihmisten epäitsekyyteen ja paheksuvat vapaata markkinataloutta ja sen lieveilmiöitä. Jäärät ovat vanhakantaisia realisteja, jotka uskovat ylhäältä alas saneltuun ohjaukseen, markkinoiden viisauteen ja siihen, että maailmassa todellista vaikutusvaltaa on Kiinan ja Yhdysvaltojen kaltaisilla mahtimailla. Edelliset pitävät jälkimmäisiä moraalittomina, jälkimmäiset edeltäviä tyhminä.

Tarvitaan nykyistä rohkeampaa ja avoimempaa talousdialogia yllättävienkin tahojen välillä. Hörhöt ja jäärät tulisi saada saman pöydän ääreen. Monialaisen, tieteellisen tutkimustiedon nykyistä parempi hyödyntäminen voi auttaa yhteisen tietopohjan rakentamista talouskeskustelun eri klikkien välille.

Yhtä lailla yksittäisten kansalaisten tietämyksen valjastaminen käyttöön tukee kestävää taloutta ja toisaalta vahvistaa ihmisten luottamusta talouteen. Luottamusta ja talouden ymmärrettävyyttä lisää myös Suomen verraten läpinäkyvän ja avoimen talousjärjestelmän vaaliminen. Läheskään kaikki eivät edes voi osallistua talouskeskusteluun, vaikka sen lopputulokset vaikuttavat jokaisen elämään. Tavallisen asunovelallisen näkökulmasta talous tuntuu helposti monimutkaiselta järjestelmältä, jota ohjataan salassa suljettujen ovien takana.

Jotta ihmiset voivat osallistua taloutta koskevaan keskusteluun ja arvioida sitä kriittisesti, talouden kiemurat pitää avata tavallisille kansalaisille ymmärrettävästi ja puhuttelevasti. Tässä mediassa on tärkeä rooli.

Tietoa on, miksi sitä ei käytetä?

Keväällä 2013 keskustelu asiantuntijatiedon hyödyntämisestä politiikan teon tukena velloi poikkeuksellisen kuumana. Sosiaali- ja terveystieteiden valmistelua syytettiin asiantuntijatiedon ohittamisesta. Hallituksen osinkoveropäätös nosti myrskyisän keskustelun, jossa kysyttiin, tulivatko päätöksen luvut hallitukselle normaalin virkamiesvalmistelun ulkopuolelta.

Syytökset olivat paikoin rajujakin. Totta on kuitenkin, että meiltä puuttuvat menetelmät, joilla varmistettaisiin tutkimustiedon käyttö ja systemaattinen jälkikäitearviointi, kun julkisia päätöksiä tehdään.

Julkisen päätöksenteon pitää nojata parhaaseen käytössä olevaan tietoon, ei oletuksiin tai oman edun ajamiseen. Ministeriöt toki kuulevat yksittäisiä tutkijoita valmistelutyötä tehdessään, mutta hyödyntämättä jää valtavasti asiantuntemusta, jota yksi ihminen ei voi hallita.

Jopa OECD kiinnitti asiaan huomiota arvioidessaan suomalaista hallintoa vuonna 2010. Myös Sitran vanhempi neuvonantaja **Sixten Korkman** suomii tapaa, jolla kehysriihen kaltaisissa keskeisissä talouspoliittisissa päätöksentekotilanteissa toimitaan:

Avoim hallinto USA:ssa

<http://www.whitehouse.gov/open>

Yhdysvallat on noudattanut vuodesta 2009 avoin hallinto -direktiiviä. Direktiivi pyrkii lisäämään hallinnon läpinäkyvyyttä ja yhteistyötä kansalaisten kanssa.

Eri hallinnonalat ovat julkaisseet omat verkkosivunsa ja yksityiskohdalliset suunnitelmansa siitä, kuinka ne aikovat näitä tavoitteita edistää. USA:n hallinto on mm. avannut lähes 400 000 koneluettavassa muodossa olevaa datasettiä kansalaisten käyttöön. Se tarjoaa työkaluja, joilla dataa voi innovatiivisesti hyödyntää yhteisten haasteiden ratkaisemiseksi. Se on perustanut verkkosivun, jolla kansalaiset voivat antaa ratkaisuehdotuksiaan hallinnon ongelmiin. Parhaat ehdotukset palkitaan rahallisesti.

Hallinnolla on myös oma verkkosivu, joka kuvaa visuaalisesti, kuinka julkisia varoja käytetään. Jokaiselta hallinnonalalta on edustaja työryhmässä, jossa edelleen kehitetään avointa hallintoa ja jaetaan parhaita käytäntöjä.

Sitran vanhempi
neuvonantaja
Sixten Korkman

Pitkäjänteinen ja asiantuntemusta hyödyntävä valmistelutyö on vähäistä, etujärjestöjä ja elinkeinoelämää edustavien selvitysmiesten pika-reportit sitäkin tavallisempia.

Joskus systemaattista valmistelutyötä tehdään, mutta tuloksia ei käytetä: Satakomitean työ jäi etujärjestöjen jalkoihin, Hetemäen verotyöryhmän raporttia ei hyödynnetty kunnolla.

Suomessa toimi vuosikymmenien ajan politiikan teon tukena lukuisia komiteoita ja neuvottelukuntia. Niissä asiantuntijat laajasti yhteiskunnan eri sektoreilta valmistelivat ehdotuksia lainsäädännön ja organisaatioiden uudistamiseksi.

Komiteat toimivat kenties hitaasti, mutta ainakin meillä oli vakiintunut kanava asiantuntijatiemien hyödyntämiseksi päätöksenteossa. Miten tiedeyhteisö ja politiikan tekijät saataisiin säännölliseen ja hedelmälliseen vuoropuheluun 2000-luvulla? Ilmastopaneeli on hyvä esimerkki poikkitieteellisestä neuvonantajaryhmästä. Paneelissa ilmastoasiantuntijoiden joukkoon on otettu esimerkiksi oikeustieteen professori, aineenopettajakoulutuksen johtaja sekä sopeutumistutkija.

Samaan tapaan talouspoliittinen päätöksenteko kaipaisi tuekseen entistä laajempaa asiantuntijatiemien tukea. Talouspolitiikka vaikuttaa kaikkiin yhteiskunnan osa-alueisiin, joten sen tekijöiden pitää hyödyntää myös muuta yhteiskunnallista, ekologista ja sosiaalista osaamista. Yhtä lailla valtavirran ulkopuolisen talusteorian esittämiä vaihtoehtoja on syytä pohtia, kun päätöksiä tehdään.

Akateemikkojen lisäksi talouspolitiikka kaipaa vahvistusta tavallisista ihmisistä. Kestämättömän talouden ongelmia ei ole tähän mennessä ratkaistu olemassa olevin keinoin, joten uutta verta ja ajatuksia tarvitaan. Osallistaminen alkaa olla nykymaailmassa jo kansalaisten vaatimus.

Kansalainen ei ole asiakas vaan yhteiskunnan jäsen

Julkisen päätöksenteon kautta tapahtuva ohjaus, sääntely ja kannusteet ovat yhä keskeisiä kestävässä taloudessa. Ylhäältä alas tapahtuvan ohjauksen vaikutusmahdollisuudet ovat kuitenkin rajalliset.

Suomalainen tapa tehdä politiikkaa kaipaa tuuletusta. Keskenäisistäkin asioista pitää voida keskustella. Internetin aktiiviseen elämään tottunut, koulutettu kansalainen haluaa osallistua päätöksentekoon vaalien välilläkin. Poliitikon näkökulmasta keskustelu hidastaa tehokasta asioista päättämistä, mutta todellisuudessa se tekee päätöksistä parempia. Kansalaisten suora osallistuminen päätöksentekoon ei uhkaa edustuksellista demokratiaa, vaan vahvistaa sitä.

Yksilöiden aikakaudella massoille suunnatut julkiset ratkaisut jättävät monet tyytymättömiksi. Jos ihmiset otettaisiin mukaan jo päätösten suunnitteluvaiheessa, vastaisi lopputulos paremmin todellista tarvetta. Päätökset ovat aidosti legitimejä. Osallistaminen ja avoimuus lisäävät kansalaisten luottamusta edustukselliseen järjestelmään ja tyytyväinen kansalainen palkitsee päättäjät seuraavissa vaaleissa.

Joukkojen viisauden hyödyntäminen mahdollistaa myös sellaisia innovaatioita, joihin urautunut koneisto ei pysty. Poliittisten päätöksentekijöiden ja julkisen sektorin kannattaa pohtia, miten ne voivat mahdollistaa ja kannustaa yksilöiden, yhteisöjen ja yritysten pyrkimyksiä kestävässä taloudessa. Yhteisöjen vertaisryhmät synnyttävät muutoksen kulttuurin, yritykset ovat tehokkaita muutoksen toteuttajia ja politiikan kautta voidaan luoda yhteisiä tavoitteita ja kannustimia muutoksen tekemiseksi.

Ratkaisuehdotus

Veropuu

Sitran ideakilpailun voittaja

Veropuu on julkishallinnon tarpeisiin luotu datavisualisointiväline, joka havainnollistaa esimerkiksi kunnan tai kaupungin talouslukuja helppotajuisella visualisoinnilla. Talous mielletään usein ihmistä suuremmaksi voimaksi, jota vain vihiytyneet voivat ymmärtää. Oikeilla viestintävälineillä on kuitenkin mahdollista huomattavasti kohentaa tavallisten ihmisten ymmärrystä rahasta ja sen virroista, oli kyse julkisesta taloudesta, kansantaloudesta, tai yksityishenkilöiden omasta taloudesta. Veropuu on myös kunnanvaltuutetuille monitasaisista budjettikirjaa helpompi tapa muodostaa kokonaiskuva kuntansa taloudesta.

www.hahmota.fi

Läpinäkyvä talousjärjestelmä – suomalainen huippubrändi

Finanssikriisi jäi Suomessa paljon muita maita maltillisemmaksi – osin talouselämän läpinäkyvyyden ansiosta. Avoimuus on kestävässä taloudessa perusedellytys. Markkinat toimivat tehokkaimmin, kun taloudellinen toimeliaisuus on läpinäkyvää. Samalla yhteiskunta voi helpommin arvioida toimintansa kestävyyttä.

Suomi on tähän asti ollut edelläkävijä taloudellisen toiminnan läpinäkyvyydessä. Tulo- ja verotiedot sekä pörssiyritysten omistukset ovat julkisia. Suomella olisi hyvät mahdollisuudet tehdä läpinäkyvästä ja osallistavasta talousjärjestelmästä merkkituote maailmalla.

10.

Isot muutokset ovat mahdollisia

Poliittisella päätöksenteolla ja julkishallinnolla on keskeinen rooli kestävän talouden edistämässä. Valtion pitäisi kuitenkin uskaltaa tehdä rohkeampia ja ennakkoluulottomampia avauksia kestävän talouden eteen – sen sijaan että se tyytyy nykyiseen rooliinsa markkinahäiriöiden korjaajana tai passiivisena julkisen infrastruktuurin ja palvelujen alustana.

Hallituksen päätös nostaa Suomi sekä cleantechin että yritysten yhteiskuntavastuun kärkimaaksi ovat askeleita oikeaan suuntaan. Mutta entä jos tekisimme kattavan ekologisen verouudistuksen? Tai suuren harppauksen kestävään energiapolitiikkaan Tanskan ja Saksan tapaan? Mikä on se uusi malli, jolla julkiset palvelut turvataan heikkenevän huoltosuhteen aikana? Millainen työmarkkina-reformi kannustaa tekemään töitä ja sallii sen myös niille, joita ei tällä hetkellä pidetä täysi-voimaisina työntekijöinä?

Saksan historiallinen energiauudistus, Energiewende, tarkoittaa, että Saksa luopuu Tanskan tapaan kokonaan ydinvoimasta ja käyttää vuonna 2050 lähes pelkästään uusiutuvaa energiaa. Energiewende ei ole mennyt kitkatta läpi ja siitä keskustellaan yhä kriittisesti. Silti sillä on kansalaisten, elinkeinoelämän ja poliittisten päättäjien enemmistön tuki. Energiewende on jättiläisen harppaus kohti kestävyyttä. Saksan esimerkki osoittaa, että isot päätökset ovat mahdollisia.

Miten iso muutos tehdään?

1.

Kiintopiste kauas tulevaan

Saksassa on uskallettu katsoa kauas. Siellä on ymmärretty, että vaikka Energiewende tulee alussa kalliiksi, se maksaa itsensä reilusti takaisin, kun uusiutumaton energia kallistuu ja

uusiutuvan energiantuotannon teknologioiden kysyntä kasvaa. Myös Tanskan rohkea ilmastopolitiikka tuottaa jo tuloksia: maa on johtava cleantechin viejä EU:ssa. OECD:n listalla Kööpenhamina nousee yhdeksi maailman tehokkaimmista talousalueista vihreiden työpaikkojen luonnissa. Saksassa ja Tanskassa on ymmärretty tulevaisuuden realiteetit, jotka koskettavat meitä kaikkia, ja alettu puhalttaa yhteen hiileen.

Suomalaiseen politiikkaan pitää saada samanlaista kaukonäköisyyttä ja rohkeutta. Päätöksiin on kyettävä sitoutumaan vaalikautta pidemmäksi ajaksi.

Rohkeutta tehdä isoja päätöksiä heikentää yleensä se, että niistä saa harvoin pikavoittoja, ja politiikassa seuraavat vaalit ovat usein tärkein piste horisontissa. Talous- ja yhteiskuntapolitiikassa viipeet ovat pitkiä ja hyvien päätösten hedelmät kerätään myöhemmin. Polkuriippuvuuden takia tämän päivän päätökset sitovat meitä kauas tulevaan. Esimerkiksi ydinvoimalan rakentaminen nyt määrittää energiapolitiikkaa pitkälle eteenpäin.

Vain katsomalla kauas voimme nähdä, miten linkittyneitä ja toisistaan riippuvaisia taloudellinen, ekologinen ja sosiaalinen hyvinvointi itse asiassa ovatkaan.

2.

Sektoriajattelu romukoppaan ja kaikki tieto käyttöön

Visionäärinen ja laaja ymmärrys talouden, ympäristön ja hyvinvoinnin yhteyksistä vaatii poliittisilta päättäjiltä ja julkishallinnolta tiukkojen sektorirajojen ylittämistä ja eri hallinnonalojen välisen kilpailun hillitsemistä.

Ruotsissa raja-aidat ovat madaltuneet yhtenäisen valtioneuvoston myötä. Maassa ei ole enää annettuja ministeriöitä, vaan vastuualueet määritellään vaalikausittain tarpeen mukaan. Tällainen malli voisi tehdä suomalaisetakin hallinnosta ketterämmän ja paremmin ajankohtaisiin haasteisiin vastaavan.

Päätöksenteon pitää hyödyntää tieteellistä tutkimustietoa nykyistä paremmin. Talouspolitiikan tukena pitää hyödyntää myös ympäristö- ja yhteiskuntatieteitä. Talousteorian soveltamisessa ei pidä sortua mustavalkoisuuteen – valtavirran ulkopuolisesta taloustieteestä voi löytyä kokeilemisen arvoisia avauksia politiikan tekoon.

Päätöksenteon pitää hyödyntää tieteellistä tutkimustietoa nykyistä paremmin. Talouspolitiikan tukena pitää hyödyntää myös ympäristö- ja yhteiskuntatieteitä. Talousteorian soveltamisessa ei pidä sortua mustavalkoisuuteen – valtavirran ulkopuolisesta taloustieteestä voi löytyä kokeilemisen arvoisia avauksia politiikan tekoon.

3.

Viisaus ei asu norsunhuurtorneissa

Energiewende osoittaa, että suuri muutos saadaan aikaan vain, jos kaikki sitoutuvat siihen. Jos päätökset sanellaan ilman, että kansalaiset ja elinkeinoelämä saavat aidosti osallistua tavoitteiden ja keinojen valitsemiseen, ne eivät todennäköisesti toteudu.

Rajatulla päättäjä- ja asiantuntijajoukolla ei koskaan voi olla kattavinta tietoa tosiasioista. Radikaaleimmat innovaatiot syntyvät yleensä vahingossa, suunnittelematta.

Siksi poliittisten päätöksentekijöiden ja julkishallinnon tärkein tehtävä on mahdollistaa muutos. Poistaa kestävien elämäntapojen ja liiketoiminnan esteitä. Luoda ympäristö, jossa on turvallista kokeilla uutta ja hullua. Tukea edelläkävijöitä.

4.

”Learn by doing, do by learning”

Jatkuvasti muuttuvassa maailmassa etukäteen suunnitteleminen on vaikeaa. Perinteisesti, kun jokin idea halutaan toteuttaa, tehdään ensin huippuunsa hiottu suunnitelma. Suunnitelma pannaan käytäntöön, kun se on valmis.

Suunnittelun aikana maailma on mennyt eteenpäin ja suunnitelman tiedot vanhentuneet. Fiksumpaa onkin testata idean toimivuutta pienillä kokeiluilla jo suunnittelu- vaiheessa.

Kaikkea voi kokeilla, sillä jo idean pienen osa-alueen konkretisointi on hyödyllistä. Kokeilusta oppii paljon, suunnitelmaa voi reivata oikeaan suuntaan ja kokeilla sitten taas uudestaan. Näin lopputulos vastaa parhaiten sitä, mitä me oikeasti tarvitsemme.

Kun kokeilun opeista viestitään tehokkaasti verkostoissa, hyvät käytännöt leviävät. Silloin iso muutos on mahdollinen.

Sitran Kestävä talous -foorumin osallistujat ja mahdollistajat

Kiitokset kaikille Sitran Kestävä talous -foorumin osallistujille:

Antti Aarnio, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK
Mikko Forss, Ajatushautomo Tänk
Elina Gerdt, Stora Enso
Teresa Haukkala, Oxford Research
Maria Joutsenvirta, Aalto-yliopisto
Päivi Kannisto, ulkoministeriö
Kati Korhonen-Yrjänheikki, Tekniikan Akateemiset, TEK
Kristiina Mickelsson, Tampereen kaupunki
Outi Myllymaa, Kansallinen Hyvinvointiverkosto / Kehittämiskeskus Oy Häme
Pekka Myllymäki, Mynämäen kunta
Lasse Männistö, eduskunta
Jussi Nikula, WWF
Osku Pajamäki, Helsingin kaupunki, Filmitoiminta
Seija Parviainen, Suomen Pankki
Tuomo Pietiläinen, Tampereen yliopisto
Aape Pohjavirta, Aalto Venture Garage
Piritta Poikonen, Finanssialan Keskusliitto
Maria Ritola, Demos Helsinki
Sauli Rouhinen, ympäristöministeriö, kestävän kehityksen toimikunta
Mikko Routti, Finnish Business & Society, FiBS ry
Juho Saari, Itä-Suomen yliopisto
Rauno Sairinen, Itä-Suomen yliopisto
Pekka Salmi, Sitra
Miia Savaspuro, Kauppalehti
Kirsi Sormunen, Nokia
Osmo Soininvaara, eduskunta
Jon Sundell, Made in Kallio
Marko Synkkänen, valtiovarainministeriö
Ruby van der Wekken, Stadin aikapankki

Sitrassa foorumin työskentelyä ovat ohjanneet ja mahdollistaneet

Eeva Hellström, Sixten Korkman, Hannele Sirkkanen, Julia Jousilahti, Kalle Nieminen ja Hanna Häppölä.

Globaalit haasteet tuntuvat usein liian suurilta ratkaistaviksi. Visio kestävästä taloudesta on vielä sumuinen. Kukaan ei tiedä, miten siihen pohjautuva järjestelmä luodaan resurssi- ja kustannustehokkaasti.

Talouden kääntäminen kestäväälle pohjalle vaatii hyvin kunnianhimoista, ennakkoluulotonta ja laaja-alaista politiikkaa sekä mittavaa kansainvälistä yhteistyötä. Se muuttaa voimakkaasti talouden rakennetta ja toimintaa sekä käsitystämme hyvinvoinnista, vauraudesta ja talouskasvusta.

Kestävään talouteen pohjautuva yhteiskunta ja kansainvälinen ohjausjärjestelmä on kuitenkin mahdollista ja välttämätöntä saavuttaa. Meillä täytyy olla tahtoa, luovuutta ja uskallusta tehdä asiat toisin.

Sillä kestävätkin käy kalliiksi.